

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Yrittäjyyden tukeminen on ihmisen tukemista

Tarinoita yrittäjäidentiteetin kehittymisestä korkeakouluympäristössä

Helin, Jesse

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Laurea-ammattikorkeakoulu

Yrittäjyyden tukeminen on ihmisen tukemista

Jesse Helin
Liiketalous
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2016

Jesse Helin

Yrittäjyyden tukeminen on ihmisen tukemista

Vuosi 2016 Sivumäärä 67

Tässä opinnäytetyössä tutkittiin Laurea-ammattikorkeakoulun opiskelijoiden kertomuksia omasta yrittäjäidentiteetistään tarinallisena kokonaisuutena. Työn viitekehyksen muodostaa ajatus, että ihminen muovaa identiteettiään jatkuvasti elämänsä aikana kerätyn tarinavarantonsa perusteella ja hahmottaa minäkuvaansa narratiivisessa muodossa (Nurmi ym. 2014, 160). Ihminen on luonteeltaan Homo Narrans - kertova ihminen (Heikkinen 2015, 149).

Opinnäytetyön perimmäisenä tavoitteena oli tuottaa toimeksiantajalle Laurea-ammattikorkeakoululle tietoa yrittäjyyskasvatuksen kehittämisen tueksi. Työssä tutkittiin neljän yrittäjämäiseksi identifioituvan opiskelijan omaa elämänkertaa narratiivisilla teemahaastatteluilla. Haastatteluilla pyrittiin selvittämään, mitkä syyt ovat johtaneet yrittäjäidentiteetin vahvistumiseen. Lisäksi tutkimuksessa selvitettiin, miten haastatellut opiskelijat itse määrittelevät yrittäjyyden käsitteen sekä miten Laurea on vaikuttanut heidän yrittäjyysmyönteisyyteensä.

Tutkimuksessa ilmeni, että haastatellut opiskelijat kaipaavat tarinoita, oppimiskokemuksia ja innostavaa tekemistä. He myös kantavat ylpeinä sitä leimaa, jonka yrittäjämäinen toiminta heille langettaa. Koulun tarjoama henkinen tuki yrittäjyyteen ei tunnu haastateltavien mielestä riittävän vahvalta, joten tukea on lähdetty etsimään muiden yhteisöjen kautta. Opiskelijat kaipaavan vertaistukea samanmielisiltä ihmisiltä ja siksi myös hakevat apua ja inspiraatiota heidän seurastaan. Tätä vahvaa ryhmäidentiteettiä voisi kutsua jopa hengenheimolaisuudeksi.

Tutkimuksen mahdollisesti suurin anti toimeksiantajalle on ymmärrys opiskelijoiden yrittäjyyskäsitteen luonteesta. Yrittäjyys koettiin hyvin henkilökohtaisena valintana ja jopa sankarillisena ilmiönä. Sen vuoksi opiskelijayrittäjyyteen tulisi suhtautua ennemminkin luonteenpiirteenä tai asenteena kuin joukkona ulkoisia yrittäjän taitoja. Vaikka Laurea oli tulosten mukaan selvästi laukaissut haastateltavissa kiinnostuksen yrittäjyyttä kohtaa, jatkuvaa tukea opiskelijat eivät koe saaneensa. Opiskelijoilla on tarve todistaa itselleen pystyvänsä parempaan, mutta se ei tunnu turvalliselta yksin. Tarve yhteisön tukeen ja esimerkilliseen johtamiseen on suuri.

Asiasanat: yrittäjäidentiteetti, identiteetti, tarina, narratiivi, sisäinen yrittäjyys

Jesse Helin

Supporting entrepreneurship is same as supporting people

Year	2016	Pages	67
------	------	-------	----

This thesis combined entrepreneurial identity narratives by Laurea's (University of Applied Sciences) students to form a story. The framework for the analysis was created based on the idea that humans mold their identity throughout their lives with the stories they have collected and form a self-image via narratives. A human is by nature a storytelling being - Homo Narrans.

The aim of this thesis was to provide information to help develop entrepreneurial growth at Laurea. The paper studies four students, who identified themselves as entrepreneurial individuals, were studied qualitatively through the narrative interview method. The goal of the interviews was to understand the reasons that lead to a strong entrepreneurial identity. In addition, the interviews attempted to comprehend how the interviewees define entrepreneurship and how Laurea has affected their view on entrepreneurship.

The research showed that the interviewees desired stories, learning experiences, and exciting work. The interviewees stated that they were proud to be recognized as entrepreneurs. They felt that Laurea did not provide sufficient mental support to its students. As a result, students look for aid outside the school. Moreover, students share a need for support from other students. This has led to the phenomena of students seeking insights and support from each other to improve their ideas. This can be viewed as a meeting of like-minded individuals.

This study's key finding was how Laurea's students view entrepreneurship. The students viewed it as a personal choice and in some cases as heroic. This is the reason why student entrepreneurship should be approached as a personality trait or an attitude rather than a skill set. The interviewees made clear that Laurea had acted as a catalyst towards entrepreneurship but no continuous support was provided. Students have a need to prove themselves but not alone. They have a compounding need for support systems and exemplary leadership.

Key words: entrepreneurship, identity, entrepreneurial identity, story, narrative, entrepreneurial spirit

Sisällys

1	Johdanto	6
1.1	Miksi aihe on tärkeä?.....	6
1.2	Tavoitteena ymmärtää yrittäjämielisiä	8
1.3	Opinnäytetyön aihe ja rajaus	8
2	Kehittyvä identiteetti	10
2.1	Nuoruus - minäkuvan vahvistumisen ajanjakso	10
2.2	Nuori aikuinen etsii omaa paikkaansa	12
2.3	Suhde itseen ja ympäristöön muodostuu tarinoiden kautta	13
3	Yrittäjyys ammatillisena identiteettinä	16
3.1	Tarinat ja tekeminen muovaavat yrittäjäidentiteettiä	17
3.2	Yrittäjäidentiteettiä ruokitaan sankaritarinoilla	19
4	Tutkimuksen tavoitteet, menetelmä ja toteuttaminen	22
4.1	Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset	22
4.2	Tutkimusmenetelmä	23
4.3	Tutkimuksen toteutus	25
5	Tulokset	27
5.1	Miten haastateltavat määrittelevät yrittäjyyden?.....	27
5.2	Yrittäjäidentiteetin kehittyminen lapsuudessa ja nuoruudessa	30
5.3	Yrittäjäidentiteetin kehittyminen opiskeluaikana.....	35
5.3.1	Haastattelu 1: Antti.....	36
5.3.2	Haastattelu 2: Tuomo	40
5.3.3	Haastattelu 3: Vesa	44
5.3.4	Haastattelu 4: Leena	49
6	Yhteenveto ja pohdinta.....	53
6.1	Tärkeintä on sisäinen yrittäjyys	53
6.2	Yrittäjäidentiteetin tukeminen on ihmisen tukemista.....	55
6.3	Tutkimuksen onnistuminen ja luotettavuus	60
6.4	Miten tuloksia voidaan hyödyntää Laureassa?.....	62
6.5	Ehdotukset jatkotutkimuksille.....	63
	Lähteet.....	65

1 Johdanto

Heinäkuussa 2015 istuin kesämökkimme kuistilla kannettava tietokone sylissäni. Oli lämmintä ja hiljaista. Rauhallisempaa hetkeä en ollut kokenut koko kuluvana vuonna. Olin karannut maalle kahdeksi viikoksi syventymään opinnäytetyöhöni ajatellen, että auringonpaisteessa juuri lainaamieni lähes 40 kirjan läpi koluaminen onnistuisi kivuttomammin kuin hälinän täytävissä Helsingin kaksiossani. Valtaosa tästä huojuvasta kirjapinosta koostui minulle ennestään täysin tuntemattomista teemoista, enkä osannut lainkaan odottaa, mihin tämä seikkailu minut veisi.

Kahta kuukautta aiemmin olin aloittanut opinnäytetyöprosessini. Tuolloin olin varma, että tulisin tutkimaan yrittäjyyttä luonteenpiirteenä, sillä aihe oli resonoinut minussa jo vuosien ajan. Olin ollut erittäin aktiivinen toimija erilaisissa opiskelijayrittäjyyttä kehittävässä järjestöissä ja projekteissa jo usean vuoden ajan sekä päässyt näkemään lukemattomia tarinoita nuorista yrittäjistä kosketusetäisyydeltä. He inspiroivat minua ja minä heitä. Oma henkilökohtainen missioni oli juurikin tukea ja kannustaa näitä opiskelijakollegoita, jotka olivat päättäneet kokeilla siipiään hyppäämällä kallionkielekkeeltä kohti tuntematonta. Tiesin, ettei se tule olemaan helppoa. Kulutin ison osan vapaa-ajastani näiden rohkeiden ja näkemyksellisten ihmisten seurassa, eikä sen myötä ollut vaikea valita, mitä lähtisin tutkimaan omassa opinnäytetyössäni.

Vuosien varrella huomasin usein mieltäväni, miksi nämä yrittäjähenkiset tyypit suhtautuvat asioihin eri tavoin kuin muut tuntemani ihmiset. Mikä saa heissä aikaan niin suuren innostuksen, että pelko siirtyy syrjään vaikeinakin hetkinä? Entä mikä ihmeen vimma saa nämä ihmiset tekemään töitä yövaloa kuluttaen aivan vapaaehtoisesti? En pystynyt ymmärtämään syitä, mutta pystyin samaistumaan heihin vahvasti - olinhan itsekkin kokenut saman kierroksia nostavan tunnekuohun omaa yritystäni pyörittäessä.

Tuona aurinkoisena kesäkuun päivänä otin ensimmäisen askeleen kohti ymmärrystä, joka johti tähän, nyt käsissäsi tai koneesi ruudulla olevaan tutkimukseen. Toivon tällä tutkimuksella olevani avata myös muiden ihmisten silmät sille todellisuudelle, joka on yrittäjille ja yrittäjämiehille arkipäivää.

1.1 Miksi aihe on tärkeä?

Miksi yrittäjyys on ylipäätään tutkimisen arvoinen aihe? Helsingin yliopiston professori Vesa Kannianen (2013) summaa yrittäjyyden merkityksen koko kansantaloudelle osuvasti: Aluksi on

hyvä huomioida, että kautta aikojen yritykset ovat tuottaneet kaikki käsillämme olevat innovaatiot, teknologiat sekä hyödykkeet. Ilman yrittäjyyttä meillä ei ole tuotantoa, tuotekehitystä eikä merkittävää arvonluontia. Kannianen sanoo, että “yrityksiä ei synny, jos ideoita ei ole, jos kannusteita ei ole, jos riskinottoa ei ole, jos rahoitusta ei ole tarjolla”. Kansantalouden kasvua varten Suomi tarvitsee vientituotteita, eikä julkisen sektorin tehtäviin kuulu näitä tuotteita. Suomen kansantalous lepää innovaattoreiden varassa, joista valtaosa on yksittäisiä ihmisiä tai pieniä yrityksiä. Suuremmat yritykset jatkojalostavat innovaatioita ja kehittävät niistä uusia tuotteita sekä palveluita.

“Jos yritykset voivat huonosti, koko kansa(ntalous) voi huonosti” (Kannianen 2013, 9).

Yrittäjyys ei pelkästään ole henkilökohtainen uravalinta, vaan sillä on myös kansantaloudellisesti positiivinen vaikutus. Kuitenkin yrittäjäksi ryhdytään helposti henkilökohtaisista syistä, kuten tässäkin työssä huomataan.

Allekirjoittaneelle yksi tärkeimmistä syistä keskittyä tutkimaan yrittäjyyttä korkeakouluympäristössä on aiemmissa tutkimuksissa esiin nousseet luvut. Suomen Yrittäjien tekemässä tutkimuksessa (Suomen Yrittäjät 2015) tutkittiin 5800 korkeakouluopiskelijaa satunnaisotannalla. Tuloksista selvisi, että 21% opiskelijoista pitää yrittäjyyttä todennäköisenä tai erittäin todennäköisenä uravalintana tulevaisuudessa. Kuitenkin vain 2,3% vastanneista toimi yrittäjänä opintojen aikana ja heistäkin vain 35% piti yrittäjyyttä erittäin todennäköisenä uravalintana valmistumisen jälkeen. Vastaavia lukuja on saatu myös muissa tutkimuksissa (esim. Ristimäki 2004), joten ainakin suuntaa antavaa ymmärrystä ne tarjoavat. Arviolta noin viidennes kaikista korkeakouluopiskelijoista on harkinnut tai haaveillut yrityksen perustamisesta opintojen aikana, mutta toteutuneissa luvuissa se ei näy. On ymmärrettävää, että aikomus ja teot eivät kulje käsikädessä. Selvää on kuitenkin se, että potentiaalista yrittäjäänä heitetään korkeakouluissa hukkaan.

Opinnäytetyön toimeksiantajana on Laurea-ammattikorkeakoulu. Laurean Tikkurilan kampuksella yrittäjyyden parissa työskentelevät ihmiset ovat kamppailleet pitkään ongelman kanssa: miten kannustaa opiskelijoita tuotteistamaan omaa osaamistaan. Tämä näkyy vahvasti etenkin palkkatyöläiseksi profiloituvien opintoalojen keskuudessa. Yrittäjyys tuntuu olevan monille kampuksemme opiskelijoille kirosana. Vaikka Laurea tarjoaa laajat mahdollisuudet kehittää omaa liikeideaansa osana omia opintoja, ei halukkaita ole ollut ruuhkaksi asti.

Laurea-ammattikorkeakoulun hiljattain valmistunut uusi strateginen linjaus Laurea 2020 korostaa yhtenä tärkeänä osana yrittäjyyttä ja yrittäjämäistä toimintaa. Laureassa ollaan ymmärretty PK-yritysten merkitys yhteiskunnalle sekä innovaatioiden luomisen arvo. He haluavat

tukea nuoria yritysten perustamisessa ja liiketoiminnan kehittämisessä koko yrityksen elinkaaren läpi. (Laurea-ammattikorkeakoulu 2015.)

”Laureasta valmistuu tulevaisuuteen ja itseensä luottavia rohkeita kehittäjiä, jotka kykenevät ottamaan vastuuta myös yhteiskunnan kehittämisestä ja vievät Suomea nousuun myös yrittäjinä.” (Laurea-ammattikorkeakoulu 2015.)

Tutkimus on toimeksiantajalle siis erittäin ajankohtainen. Seuraavien neljän vuoden aikana yrittäjyyskasvatukseen tullaan panostamaan isommin ja opiskelijoilta saatu tutkimustieto tukee Laureaa toimintansa kehittämisessä. Jotta voimme ymmärtää yrittäjyyttä paremmin, meidän tulee ymmärtää yrittäjiä. Heidän tarpeensa sanelevat toimenpiteet, joihin on ryhdyttävä.

1.2 Tavoitteena ymmärtää yrittäjämielisiä

Tämän opinnäytetyön perimmäisenä tavoitteena oli tuottaa tietoa toimeksiantajalle, eli Laurea-ammattikorkeakoululle yrittäjyyskasvatuksen kehittämisen tueksi. Prosessin alussa tutkimusongelmaksi nousi riittämätön ymmärrys yrittäjämäisiksi identifioituvien opiskelijoiden mielenmaisemasta ja heidän intresseistään. Tutkimalla tämän kohderyhmän elinkaarta narratiivisella teemahaastattelulla tarkoituksena oli selvittää, mitkä syyt johtavat yrittäjäidentiteetin vahvistumiseen ja voidaanko siitä oppia jotakin uutta. Lisäksi tavoitteena oli selvittää, mitkä Laurean tarjoamat palvelut tukevat yrittäjäidentiteetin vahvistumista ja missä on vielä kehittämisen varaa.

Tutkimusongelmaan lähdettiin hakemaan vastauksia seuraavien kolmen tutkimuskysymyksen kautta:

1. Miten Laurean opiskelijat määrittelevät yrittäjyyden käsitteen?
2. Mitkä asiat ovat vaikuttaneet Laurean opiskelijoiden yrittäjäidentiteetin kehittymiseen ennen opintoja ja niiden aikana?
3. Miten Laurea-ammattikorkeakoulu voi soveltaa haastateltujen opiskelijoiden kertomuksista nousseita asioita opiskelijayrittäjyyden edistämässä?

1.3 Opinnäytetyön aihe ja rajaus

Tässä opinnäytetyössä syvennyttään Laurea-ammattikorkeakoulun opiskelijoiden kokemuksiin omasta yrittäjäidentiteetistään tarinallisena kokonaisuutena. Työn keskiössä on ajatus, että

ihminen muodostaa identiteettiään jatkuvasti elämänsä aikana kerätyn tarinavarantonsa perusteella ja hahmottaa minäkuvaansa narratiivin muodossa (Nurmi ym. 2014, 160). Ihminen on siis luonteeltaan Homo Narrans - kertova ihminen (Heikkinen 2015, 149). Myös yrittäjät ja yrittäjämäiset ihmiset muovaavat omaa minäkuvaansa, eli identiteettiään, niiden tarinoiden perusteella, joita he ovat elämänsä aikana kuulleet ja joita he itselleen kertovat.

Nuoruuden ja varhaisaikuisuuden aikana muovautuneet ammatilliset identiteetit näyttävät tutkimusten valossa vaikuttavan myös ihmisten ammatilliseen suuntautumiseen (Honkanen 2004, 59-62). Tämän tutkimuksen kohderyhmänä on neljä yrittäjäksi identifioituvaa korkeakouluopiskelijaa Laureasta. Tavoitteena on selvittää millaisena yrittäjäidentiteettiä vahvistavana tarinana opiskelijat kokevat omat opintonsa Laurea-ammattikorkeakoulussa ja millaisista lähtökohdista heidän yrittäjäidentiteettinsä on lähtenyt kehittymään.

Näin poikkitieteelliselle tutkimukselle on tärkeää tehdä tarkka rajaus. Siksi tutkimus rajautuu ainoastaan Laurea-ammattikorkeakouluun ja haastatteluja varten valittiin neljä, jo yrittäjyydestä kiinnostunutta Laurean opiskelijaa, jotka oman kokemuksensa mukaan identifioivat itsensä yrittäjämäisiksi. Itse tutkimusmenetelmässä käytettiin narratiivin tutkimusta, sillä tutkimukselle oli oleellista päästä käsiksi yrittäjäidentiteetin kehittymiseen suhteessa aikaan. Itse teemahaastattelussa rajaus tehtiin tarkasti, vain yrittäjäidentiteetin kehittymistä ja yrittäjyyden määrittelyä koskevaksi.

Tässä työssä käytetään paljon haastavia termejä ja käsitteitä, jotka vaativat hieman määrittelyä ymmärrettävyyden vuoksi. Seuraavaksi määritellään tärkeimmät opinnäytetyössä käytettävät käsitteet.

Sanalla *identiteetti* on lukemattomia määritelmiä, mutta tässä työssä identiteettiä tarkastellaan kehityspsykologisesta näkökulmasta, eli yksilön oman subjektiivisen kokemuspohjan kautta (Huotelin 1992, 52-53). Vaikka yksilön omat kokemukset ovat irrottamattomia sosiaalipsykologisista ilmiöistä, tutkimuksen kannalta on olennaista tehdä rajaus vain kohderyhmän omiin kokemuksiin.

Samoin sanalla *yrittäjyys* on monenlaisia merkityksiä, eikä niitä lähdetä tässä työssä erottelemaan. Yrittäjyys-termiä tarkastellaan niiden määritelmien kautta, joita haastateltavat itse käyttävät ja näitä peilataan olemassa olevaan kirjallisuuteen.

Kolmas määrittelyä kaipaava termi on *tarina*. Tarina nähdään tässä tutkimuksessa ihmisten tapana hahmottaa maailmaa, minuita ja kommunikoida (Hänninen 2002, 61-62). Toisin sanoen tarina on tutkimuksen substanssi, jonka kautta tarkastelemme kohderyhmän yrittäjäidentiteetin kehittymistä.

2 Kehittyvä identiteetti

Identiteetti on moniulotteinen käsite ja sillä voidaan tarkoittaa eri asioita eri tieteenalasta riippuen (Rönholm 1999, 23). Tässä työssä tarkastellaan identiteetin kehittymistä pääasiassa kehityspsykologisesta näkökulmasta. Koska kehityspsykologia on kovin laaja tutkimuskenttä, olen rajannut tämän työn käsittelevän nuoruuden sekä 18-25 ikävuoden kehitysvaiheita.

Luvun keskiössä pidetään identiteetin kehitystä tutkineen psykologin Erik Homburger Eriksonin aikaansaannoksia sekä sen perusteella myöhemmin tehtyä tutkimustyötä. Erikson jatkoi ansiokkaasti psykoanalyysin luoneen sekä lapsen kehitysvaiheita tutkineen Sigmund Freudin työtä laajentamalla hänen teoriansa lapsen kehitysvaiheista koko ihmisen elinkaaren laajuiseksi (Jokinen 2002, 86). Tämä teoria tunnetaan tänä päivänä Eriksonin psykososiaalisena kehitysteorian (Dunderfelt 2011, 225). Samalla Erikson lanseerasi identiteetin käsitteen, jolla kuvataan ihmisen minuuden kehittymistä sekä sisäistä eheytymistä eri elämän vaiheissa (vrt. Kroger 2000, 8).

2.1 Nuoruus - minäkuvan vahvistumisen ajanjakso

Kehityspsykologisessa näkemyksessä identiteetin käsite on määritelty minäkuvan kehitykseksi. Minäkuva kehittyy ihmisen kokeillessa erilaisia asioita, päätyessään erilaisiin sosiaalisiin asemiin sekä saadessaan palautetta ympäristöltään (Huotelin 1992, 52-53.) Siirryttäessä lapsuudesta eri nuoruuden vaiheisiin yksilön kuva itsestään alkaa muuttumaan konkreettisista toiminnankuvauksista abstraktimmaksi minän määrittelyksi. Mukaan astuu sosiaaliset asemat yhteisössä, erilaiset ideologiat, fyysinen kehon muuttuminen sekä iän mukana tuleva henkinen kasvu. Tämän seurauksena nuori alkaa pohdiskелеmaan itseään suhteessa ympäristöönsä ja alkaa automaattisesti työstämään itselleen eheää kuvaa itsestään kokeilemalla asioita sekä seuraamalla saatua palautetta. Palautteen saanti on isossa roolissa identiteetin kehityksessä, vaikka siitä suuri osa sen tulkinnasta onkin tiedostamatonta. (Nurmi ym. 2014, 160.)

Niemen mukaan (2001, 18-20) Identiteetin sanotaan olevan pyrkimys sisäiseen eheyteen. Asia voidaan myös muotoilla niin, että henkilön mielikuva itsestään pyrkii *identtisyys*teen minän kanssa. Tässä piilee nuoren identiteettikriisin ydin, sillä aiemman elämänsä aikana nuorella ei ole ollut näin suurta tarvetta kyseenalaistaa omaa minäkuvaansa. Itseään etsivän nuoren kriisivaihe muistuttaa hyvin paljon lapsen psykologisen syntymän prosessia. Kun otetaan huomioon teini-ikässä todella nopeasti tapahtuvat fyysiset muutokset, sosiaalisten piirien laajenemi-

nen, kulttuurin asettamat vastuut ja velvoitteet sekä ajatteluun että mieleen kohdistuva kasvu, ei ole lainkaan hatusta temmattua väittä, että nuori kokee tässä vaiheessa elämäänsä niin sanotun toisen syntymisen (Vuorinen 1998, 208-209). Tämä antaa hieman kuvaa siitä, kuinka suuren kriisin nuori joutuu käymään läpi juuri siinä iässä, kun hänen pitäisi tehdä elämän mittaisia päätöksiä esimerkiksi uransa suhteen.

Identiteettikriisissä kärvistelevä nuori yrittää siis löytää vastausta kysymykseen ”*kuka minä olen?*” (Hyvönen 2008, 8-9). Jo lapsena kysymme vastaavanlaisia kysymyksiä. Kuljettaessa varhaisesta aikuisuudesta kohti nuoren on keksittävä tässä vaiheessa *jokin* vastaus kysymykseen kyetäkseen löytämään paikkansa yhteiskunnasta sekä saadakseen ympäristönsä hyväksynnän. Juurikin yhteiskunnan hyväksymän vastauksen löytäminen vaatii usein nuorelta paljon ponnisteluja. Tämän vuoksi nuori tarvitsee monesti lisää pohtimisaikaa ennen työelämään siirtymistä kokeillakseen erilaisia vaihtoehtoja ja löytääkseen siten itsensä. (Vuorinen 1998, 209.)

Identiteetin muodostuminen alkaa hyvin nuorena ja jatkuu läpi elämän. Lapsena ihminen muodostaa minäkuvansa lähinnä vanhempien ja muun ympäristön odotuksia mukailen. Lapsen kasvaessa nuorukaiseksi hän törmää vaiheeseen, jossa häneltä aletaan odottamaan asioita ja hänen tulee kantaa itse vastuu tekemisistään. Nuorukainen alkaa siis aikuistumaan ja aikuisella on aikuisen vastuu. Tämän todellisuuden ymmärtäminen pakottaa nuoren pohtimaan omaa kokemustaan itsestään suhteessa vallitsevaan ympäristöön. (Ruohotie 2005, 188; Vuorinen 1998, 209.)

Identiteetin käsitteeseen liittyy vahvasti myös jako itse muodostetun identiteetin sekä muilta omaksutun identiteetin välillä. Lähes jokainen nuori omaksuu elämäänsä käsityksiä vanhemmiltaan sekä läheisiltään varsinkin varhaisemmassa iässä. Tätä identiteetin omaksuttua muotoa pidetään monin paikoin kehittymättömämpänä kuin omakohtaisesti muodostettua identiteettiä. Omakohtaisesti muodostettu identiteetti määritellään saavutetuksi, kun yksilö on etsimisen, kokeilemisen ja pohdinnan jälkeen päätenyt johonkin itseään tyydyttävään käsitykseen jostakin asiasta. (Nurmi ym. 2014, 206.)

Nuoren identiteetin kehitystä voidaan kutsua kansankielisesti aikuistumiseksi ja se sisältää monenlaisia eri vaiheita. Varsinainen aikuistuminen alkaa tapauskohtaisesti noin 18-25 vuoden iässä, jolloin nuoren aikuisen vastuu omasta toiminnastaan ja päätöksistään on ensimmäistä kertaa ajankohtaista. Tässä iässä nuori on myös saavuttanut fyysisten sekä henkisten voimiensa täyden mitan ja on oppimiskykyisempi kuin koskaan. Kaikesta hämmennyksestä huolimatta nuoren pitää tehdä suuri valinta, minkä elämän alueen hän aikoo vallata itselleen ja mihin hän aikoo keskittyä. Nämä päätökset ovat ratkaisevia tulevan elämän kannalta. Päätös ei ole yleensä kovinkaan helppo, sillä identiteetin muodostumiseen kuuluu vahvasti myös oman rajallisuutensa tunnustaminen. Nuori saattaa helposti kokea rajallisuutensa toimiensa esteenä

ja pelkää ryhtyä tekemään työtä arvostamiensa asioiden eteen, koska hän ei välttämättä usko saavansa mitään riittävän suurta aikaiseksi. On hyvin yleistä, että nuorena ihmisellä syttyy suuri halu muuttaa maailmaa ja jättää jälkensä historiaan. Nämä ristiriitaiset tuntemukset saattavat kuitenkin muodostua esteeksi vahvan omatoimisesti luodun identiteetin muodostumiselle ja nuori päätyy herkästi omaksumaankin ulkopuolisen mallin elää elämäänsä. (Dunderfelt 2011, 92-93.)

Nuoren aikuisen identiteetin sanotaan lukkiutuvan toistaiseksi melko pysyväksi siinä vaiheessa, kun omakohtainen *maailmankuva* ja *elämäkatsomus* alkaa hahmottua hänen mielessään. Eriksonin muotoilee (Vuorinen 1998) asian sanoen "*Olen sitä mihin uskon ja luotan*". Tätä nuoruuden viimeistä vaihetta on kutsuttu kuvaavasti *ideologiseksi kriisiksi*. Tässä iässä muodostuvat ideologiset näkemykset muistuttavat monin paikoin jopa hengellisiä uskonnollisia herätyksiä. Myös uskoon tuleminen ovat yleinen tapa hahmottaa omaa identiteettiään. Maallisempia esimerkkejä voimakkaista sisäisistä mullistuksista on kuitenkin ensirakastuminen tai oman juttunsa löytäminen, joissa kummassakin henkilökohtainen sitoutumisen tunne on todella vahva. Näistä enemmän tai vähemmän vahvoista samaistumisen tunteista koostuu nuoren maailmankuva, joka on välttämätön perusta eheälle identiteetille. (Vuorinen 1998, 220.)

2.2 Nuori aikuinen etsii omaa paikkaansa

Kahdenkymmenen ikävuoden jälkeen alkaa myös aikuisuuteen kuuluva niin sanottu jäsentymisen vaihe, joka voi jatkua jopa 40-vuotiaaksi asti. Tämän vaiheen aikana ihminen etsii ympäristöstään sellaista paikkaa, jossa hän pääsee käyttämään kykyjään hyödyksi sekä löytääkseen vastineen omille sisäisille pyrkimyksilleen ja odotuksilleen. Ihminen alkaa jäsentymisen vaiheessa peilaamaan itseään ympäröivään todellisuuteen, eli hän pyrkii sisäisen työn kautta oivaltamaan minän ja maailman välistä suhdetta. Kohtaamiset ovat pääroolissa tässä vaiheessa. Kohtaamisilla tarkoitetaan tutustumista uusiin ihmisiin, kulttuureihin, ideologioihin, arvoihin sekä omiin persoonallisuutensa piirteisiin. Tyypillisimpiä kysymyksiä, mitä tämän ikäisen mielessä herää on "*mihin minä pystyn elämässäni?*", "*pärjääkö yksin tässä maailmassa?*" sekä "*osaanko valita oikean, minulle sopivan ammatin?*". (Dunderfelt 2011, 97-99.)

E. Eriksonin kahdeksan vaiheisessa kehitysteoriassa varhaisaikuisuus asettuu varsin laajalle ikähaarukalle - lapsuuden lopusta keski-ikä alkuun. Tämä vaihe on Eriksonin mukaan läheisyyden, solidaarisuuden ja yhteenkuuluvuuden aikaa. Ennen varhaisaikuisuutta nuorukainen on käynyt läpi yksilöllisyyttä ja kasvanut sisäisesti. Varhaisaikuisuuteen siirryttäessä ajankohtainen tehtävä on löytää itselleen ympäristö, jossa nuori aikuinen pääsee toteuttamaan itseään ja kokemaan yhteenkuuluvuutta. Vaiheeseen kuuluvaa läheisyyden tunnetta Erikson kuvailee "voimakkaaksi vahvistuksen tunteeksi, joka syntyy ruumiiden ja persoonallisuuksien

kohdatessa pitkän riskialttiin lapsuuden ja nuoruuden jälkeen". Koska kaikki eivät löydä paikkaansa yhteisössä tai koe vahvaa yhteenkuuluvuuden tunnetta, Erikson pitää läheisyyden ja solidaarisuuden vastatunteena eristäytymistä. Kokemus eristäytymisestä kumpuaa tunteesta, ettei ihmistä tai jotain hänen ominaisuuttaan hyväksytä. Erikson painottaa, että jokaisella on oikeus omiin eristäytymisen hetkiinsä, mutta eristettynä ihminen saattaa kasvaa vihamieliseksi ja kohdistaa vihansa oletettuun tai kuviteltuun "viholliseen". Teorian mukaan eristäytymisen taustalla on usein ajatus "minä suljen pois, koska minut on joskus suljettu pois". Eriksonin mukaan rakkaus on ainoa voima, jonka avulla on mahdollista muodostaa ehjän ja luottamuksellisen ihmissuhteen eristäytyneen ihmisen kanssa. (Dunderfelt 2011, 236-237.)

Nuoren aikuisen identiteetin sosialistumiseen kuuluu erilaiset ympäristön kehitystehtävät, kuten elämäkumppanin valinta ja mahdollisen perheen perustaminen, ansiotyön aloittaminen, sosiaalisiin ryhmiin kuuluminen sekä yhteisöllisen vastuun ottaminen. Lisäksi yksilö käy samaan aikaan myrskyisää itsensä etsintää. Aiempina vuosina opitut arvot, tottumukset ja tavat saattavat tässä iässä muuttua täysin tarkemman identiteetin pohdinnan tuotoksena. Voidaan siis sanoa, että nuoren aikuisen elämä on täynnä jatkuvaa ulkoista että sisäistä muutosta. (Dunderfelt 2011, 97.)

2.3 Suhde itseen ja ympäristöön muodostuu tarinoiden kautta

“Tarinoista rakentuu koko minuutemme, identiteettimme, yksityinen ja yhteinen tietoisuutemme. Olet tarina, jota kerrot itsestäsi itsellesi. Mutta et kirjoita tuota tarinaa itse, vaan sen kirjoittavat toiset.” (Torkki 2014, 10.)

Eriksonin työtä jatkanut narratiivista psykologiaa ja kulttuuria tutkinut psykologi Dan McAdams toi identiteettikeskusteluun hieman uutta tarkkailukulmaa luomalla identiteettikertomuksen käsitteen. Hänen mukaansa yksilöt muodostavat mielessään identiteettikertomuksia, joiden avulla ihmiset yhdistelevät menneitä tapahtumia, nykyistä elämäntilannettaan sekä tulevaisuuden odotuksia tarinan muodossa yhtenäiseksi näkemykseksi. Myös nuoret käyttävät identiteettikertomusta muodostaessaan ensimmäistä eheää kuvaa itsestään liittyessään erilaisiin sosiaalisiin ryhmiin ja kulttuurillisiin rakenteisiin. Identiteettikertomuksen luonne muistuttaa enemmänkin tarinaa kuin tarkkaa kuvausta menneestä ja nykyisyydestä. Menneisyydessä luodut merkitykset erilaisten tapahtumien seurauksina muodostavat nuoren mielessä elämänsä juonen, jota hänen tulee rakentaa ja elää eteenpäin. Nuori siis tulkitsee menneisyyden muistoista kiintopisteitä sen perusteella, kuinka merkityksellisiä tai tunnepitoisia hetket ovat olleen. (Nurmi ym. 2014, 160.)

Sosiaalipsykologiassa narratiivinen tapa lähestyä identiteettiä lähtee samanlaisista lähtökohdista kuin Eriksonin klassisessa identiteetin tutkimuksessa. Lähtökohta on se, että identiteet-

tiä ei pidetä staattisena olemuksena vaan sisäisenä kasvuna ja kulttuurisena prosessina. Identiteetti on luonteeltaan muuttuva sekä moniulotteinen ja se muodostetaan yksilön mielessä kokemuserustan kautta. Vasta narratiivisen lähestymisen kautta on huomattu, että identiteetin muotoutuminen on luonteeltaan tarinallinen luomus. (Hänninen 2002, 60.)

Tarinallisen identiteetin lähestymistavan voi jakaa eri tasoihin, jotka perustuvat erilaisiin tarkastelun painotuksiin. Nämä eri tasot kytkeytyvät toisiinsa ja vaikuttavat toisiinsa keskenään, mutta eivät ole saman asian eri näkökulmia. Henkilönä, fyysisen kehon toimijana ihminen on yhtenäinen ja jakamaton olento, jonka elinkaari ulottuu syntymästä kuolemaan. Elinkaari luo ihmiselle ulkoisen elämäntarinan. Elinkaari ei varsinaisesti kuulu sisäisen tarinallisuuden käsitteeseen vaan ennemmin kuvaa ulkoisen maailman tarinaa elävässä elämässä. Sosiaalinen identiteetti taas kuvaa vuorovaikutustilanteissa esiin tulleita minäesityksiä. Ihminen ottaa aina jonkinlaisen roolin lähestyessään vuorovaikutustilannetta. Joissain tapauksissa ihminen saattaa käydä monta erilaista roolia jopa yhden keskustelun aikana. Nämä identiteetit, tai roolit, ovat hyvin vahvasti kontekstiriippuvaisia ja kertovat paljon ihmisluonteen dynaamisuudesta. (Hänninen 2002, 60.)

Identiteetin ja yksilön tarinallisuus korostuu selvästi vuorovaikutuksessa sekä tilanteissa, joissa ihminen peilaa itseään suhteessa ympäristöönsä. Hänninen (2002, 61-62) kuvaa tätä ilmiötä termillä refleктоitu identiteetti, joka tarkoittaa tietoista vastausta kysymykseen kuka minä olen. Refleктоitu identiteetti muodostuu ihmisen kertoessa itselleen omaa tarinaansa ja sen kautta hahmottaessaan omaa minuuttaan. Tällä tasolla on mahdollista luoda ja tulkita omaa identiteettiään tietoisesti sisäisen pohdinnan kautta. Etenkin suuret elämän ja arjen muutokset pakottavat ihmisen muokkaamaan omaa tarinaansa. Henkilökohtaisen itsekunnioituksen suhteen sisäisen tarinan jatkuva muokkaaminen on ratkaisevassa roolissa, sillä tieto omasta aikomuksesta korjata elämänsä kurssia sekä ristiriitoja muodostaa uskon paremmasta huomisesta. Samaan tapaan oman tarinan jakaminen muiden kanssa helpottaa hyväksynnän hakeamista sekä oman toiminnan muokkaamista yhteisesti hyväksytyyn suuntaan.

Tarinallisesta näkökulmasta identiteettiä voidaan myös tarkastella tulevaisuusulottuvuudessa. Hänninen (2002, 62) puhuu *mahdollisten minujen* käsitteestä. Mahdollisilla minillä tarkoitetaan ihmisen kokemusta siitä mitä hän voisi tai toivoisi olevansa tulevaisuudessa. Lisäksi käsitteeseen kuuluu kauhuskenaariot, johon ihminen pelkää päätyvänsä. Tutkimuksissa ollaan havaittu, että *"käsitys näistä mahdollisista minuista ohjaa voimakkaasti nykyhetken motivaatioita ja arvioita"*. Tämä sisäisen tarinan tulevaisuuteen projisoima hahmo kirkastaa meille ajatuksen skenaariosta, joka on ennen kaikkea mahdollinen sekä toteuttamisen arvoinen.

Tarinalla on myös oltava aina loppu, eli päämäärä. Tarinat, joita keräämme elämämme varrella tarinavarantoomme, saavat jonkinlaisen arvon mielessämme sen perusteella, pidämmekö

niitä tavoiteltavina tai välteltävinä. Oman identiteettimme lisäksi ympäristö ja kulttuuri vaikuttavat pitkälti siihen, millaisia arvoja annamme erilaisille tarinoille. Kaasila, Rajala ja Nurmi (2008, 10-11) kutsuvat myönteistä, eli tavoiteltavaa tarinaa ideaalimaisemaksi. Esimerkissä nostettiin opettajan ideaalimaisema iloisesta ja touhukkaasta luokahuoneesta, jossa on oppimisen iloa. Arki ei luonnollisesti näyttäydy aina näin positiivisena, mutta siitä huolimatta opettajan ideaalimaiseman ansiosta hän jaksaa tehdä kovasti töitä iloisemman luokan puolesta.

Tarina ei ole pelkästään mieleemme keino projisoida ympärillä olevia tapahtumia ja luoda kontekstisidonnaisia mielikuvia asioista. Se on myös tapa kommunikoida. Suomessa hyvin arvostettu puhekouluttaja ja tarinoiden asiantuntija Juhana Torkki sanoo tarinan olevan ihmisen alkuperäinen tapa viestiä (Torkki 2014, 7). Hän huomauttaa, että eläessämme toista milleniaa meillä on käytössämme viestintäteknologiaa, jota ei luonnollisesti ole nähty koskaan aikaisemmin maailman historiassa. Kykenemme kommunikoidaan globaalisti valon nopeudella lähes missä tahansa, kunhan puhelimesta vain on akkua jäljellä. Asia ei suinkaan ole aina ollut näin. Ennen viestimiä tieto liikkui ihmisten välillä leirinuotioilla, kapakoissa ja kaduilla tarinoiden avulla. Tarinat ohjasivat ihmisten elämää ennen lukutaidon yleistymistä. Niiden perusteella ihmiset loivat maailmankuvansa. Torkki sanookin ihmisen olevan luonteeltaan Homo narrans - kertova ihminen.

Torkin mielestä (2014, 10-12) kommunikoinnin näkökulmasta tarinan tehtävä ei ole pelkästään jakaa tietoa. Se sitoo meidät myös aikaan ja paikkaan, eli niin sanotusti juoneen. Tarinoiden avulla me kerromme muille keitä olemme, mistä olemme tulleet, mitä teemme ja mihin olemme menossa. Rivien välistä on mahdollista lukea päähenkilön arvoja, tavoitteita, uskomuksia ja mielipiteitä. Lapsen ja nuoren kehitykselle tämä on ensisijaisen tärkeää. Ihmislapsi kehittyy suhteellisen hitaasti verrattuna muihin nisäkkäisiin, joten sillä on paljon aikaa kuulla erilaisia tarinoita. Tarinoiden tehtävä on opettaa lapselle maailman toimintaa, sääntöjä sekä rajoja. Lopulta nämä lapsille kerrotut tarinat muodostavat heidän identiteettinsä, eli keitä he ovat, mihin he uskovat ja mitä he arvostavat.

3 Yrittäjyys ammatillisena identiteettinä

Yrittäjyys (eng. entrepreneurship) on yleiskäsite, joka liitetään moniin eri asiayhteyksiin. Yrittäjyyden kantasana on *yrittää*, jolla tarkoitetaan pyrkimystä, päämäärätietoista tavoitetta ja tahtomista. Sillä voidaan viitata myös *yrittäjään*, juridiseen *yrietykseen* tai *yrittäjämäisytyteen* (Eskelinen 2003).

Yrittäjyys on käsitteenä problemaattinen ja sitä on liki mahdotonta määritellä aukottomasti. Osittain tämä johtuu siitä, että käsite pitää sisällään paljon asenteisiin, arvoihin sekä näkemysliittyviä komponentteja sekä yhteiskunnallisesti että juridisesti asetettuja määritelmiä (Luukkainen & Wuorinen 2002, 12). Tässä työssä yrittäjyyttä tarkastellaan yksilön näkökulmasta ja jätetään muut määritelmät huomiotta.

Yksilön kokemus yrittäjyydestä voidaan tyypillisesti jakaa kahteen osaan: sisäiseen yrittäjyyteen ja ulkoiseen yrittäjyyteen. Sisäisellä yrittäjyydellä tarkoitetaan yksilön omia sisäisiä taipumuksia, ominaisuuksia sekä asenteita yrittäjämäiseen toimintaan (Eskelinen 2003, 26). Sisäisesti yritteliäs ihminen omaa vahvan itseluottamuksen siitä, että hän selviytyy itse vastaan tulevista tehtävistä ja haasteista. Lisäksi tällaisen yksilön ominaisuuksiin luetaan myös omaaloitteisuus, aktiivisuus, sitoutumiskyky, itseohjautuvuus, elämän mittainen oppimishalu, sopeutumiskyky, rohkeus, päämäärätietoisuus, työnhallintataidot sekä tavoitteellinen työskentely. Nämä taidot eivät luonnollisesti ole pelkästään yrittäjille ominaisia ominaisuuksia, vaan myös monissa asiantuntijatehtävissä kyseisiä taitoja tarvitaan. (Luukkainen & Wuorinen 2002, 14-15.)

Ulkoinen yrittäjyys viittaa yksilön taitoihin ja mahdollisuuksiin löytää omille taidoilleen sopiva keino toteuttaa itseään. Kyse on siis konkreettisesta yrittäjyydestä ja omien kompetenssien hyödyntämisestä arvoa luovassa liiketoiminnassa. Myös yrityksen oikeaoppinen johtaminen ja toimiminen markkinoiden tarpeita kuunnellen luetaan ulkoisen yrittäjyyden käsitteen piiriin. Koska yrittäminen ilman vahvaa luottamusta itseensä on haastavaa, sisäinen yrittäjyys on hyvin usein seurausta ulkoisesta yrittäjyydestä, eli kyvykkyyksistä. (Luukkainen & Wuorinen 2002, 16-17.)

Vaikka tässä työssä tehdään jako sisäisen ja ulkoisen yrittäjyyden välille, nämä kaksi tarkastelukulmaa ovat toisistaan irrottamattomia. Yhdessä ne muodostavat yrittäjyyden käsitteen. Luukkainen ja Wuorinen (2002, 17) muotoilee asian seuraavasti:

“[yrittäjyys] koostuu osittain synnynnäisistä luonteenpiirteistä ja lahjakkuudesta, sekä osittain ympäristön suhtautumisesta ja oppimisen aikaansaamista seikoista”.

Lapsuudessa ja nuoruudessa omaksutut asenteet ovat siis suuressa roolissa kuten myös elämän aikana opitut kompetenssit sekä elämänhallinta- ja työskentelytaidot. Näyttäisi siltä, että yrittäjyys olisi dynaaminen kehitymisprosessi, jossa menneisyyden valinnat vaikuttavat tämän hetken päätöksiin sekä kykyihin toteuttaa ideoita. Yrittäjyyteen liitettävien mielikuvien ja ominaisuuksien määrä ja laatu saa yrittäjämäisen ihmisen näyttämään superihmiseltä, joka kykenee sopeutumaan ja suoriutumaan haastavistakin tilanteissa. (Honkanen 2004, 59-62.)

3.1 Tarinat ja tekeminen muovaavat yrittäjäidentiteettiä

Koska työssä tarkastellaan yrittäjyyttä identiteetin valossa, on aiheellista ensin mainita muutamalla sanalla ammatti-identiteetistä, jollainen yrittäjäidentiteetti myös on. Ammatillisella identiteetillä kuvataan yksilön kokemusta itsestään jonkin ammatin edustajana sekä työympäristön jäsenenä. Sen sijaan, että tarkasteltaisiin identiteettiä ryhmäidentiteettinä, kansallisenä tai kulttuurisena identiteettinä, keskityn tässä luvussa ennen kaikkea kasvatusta ja aikuiskasvatustieteiden näkökulmaan ammatillisesta identiteetistä.

Ammatti-identiteetti kehittyy aina yksilön ja ympäristön kohtaamispisteessä. Yksilön luomat merkitykset oppimiselle, työlle ja henkilökohtaisille tavoitteille vaikuttavat siihen, miten hän sopeutuu ja vastaanottaa uusia työn muotoja. Ammatillinen identiteetti kehittyy juuri tällaisissa kulttuurillisissa dialogeissa yksilön ja ympäristön välillä, joskin se ei varsinaisesti vaadi välttämättä osallisuutta johonkin organisaatioon (Eteläpelto, Collin & Saarinen 2007, 98).

Kuten luvussa 2 todetaan, ihminen pyrkii löytämään identiteettiään vastaavan paikan ympäristöstään. Sama pätee myös ammatti-identiteettiin. Toisaalta myös identiteetin on muovaannuttava ympäristön sääntöjen sekä vaatimusten mukaisiksi. Ammatti-identiteetin kehittymisen kannalta tämä tarkoittaa sitä, että ammatillinen pyrkii löytämään omaa ammatillista laumaansa, johon hän kokee kuuluvansa ja samaistuvansa. (Eteläpelto, Onnismaa 2010, 26.)

Yrittäjyyden tutkiminen identiteetin näkökulmasta on todettu tuovan paljon uudenlaista näkemystä yrittäjäksi siirtymisen. Tutkimukset osoittavat (Hägg 2011, 86-88.), että yrittäjyys merkitsee ihmisille eri asioita. Tästä syystä yrittäjäksi ryhtymisen polkuja on yhtä monta kuin on ihmisiä. Yrittäjyys on vain yksi monista identiteeteistä, johon samaistutaan ja se voidaan yhdistää osaksi omaa identiteettiä. Hytti (2003, 275-279) ehdottaa, että yrittäjäidentiteettiä ei pitäisi kategorisoida omaksi identiteetikseen, sillä yrittäjyyttä leimaava sankarimyytti sekä

taloustieteellinen status voivat olla esteenä joidenkin ihmisten halulle samaistua yrittäjyyteen.

Rae (2004b) pitää identiteettiä enemmän käytännöllisenä käsitteenä. Ihmiset peilaavat omaa minäkuvaansa tekemisen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta. He tarkastelevat, missä asioissa he ovat hyviä ja mihin he voisivat soveltaa omia kykyjään sekä taitojaan parhaiten. Yrittäjyys saattaa vaikuttaa houkuttelevalta vaihtoehdolta, mikäli ”*nykyisyys ei kykene vastamaan henkilön toiveisiin työskennellä harmoniassa itsensä kanssa*”. Tyytymättömyys nykytilanteeseen saattaa siis laukaista identiteettimuutoksen, jossa henkilö haluaa tulla tunnustetuksi yrittäjänä. Tätä identiteetin muutosta kutsutaan yrittäjämäiseksi draamaksi (*entrepreneurial drama*). (Hägg, 2011, 89.)

Berglund (2006) kuvailee, että siirtymät sosiaalisesta asemasta toiseen, esimerkiksi palkkatyöstä yrittäjäksi, voidaan nähdä eräänlaisena identiteettiä muuttavana matkana. Ihmisen itsereflektio tuo esiin kysymyksiä, kuten ”kuka minä olen?” ja ”minne olen menossa?”. Berglund myös korostaa, että identiteetin rakentuminen riippuu henkilön maailmankuvasta sekä elämäntilanteesta. Mikäli yksilö haluaa ryhtyä yrittäjäksi, yrittäjäidentiteetti ei saa olla ristiriidassa nykyisen identiteetin kanssa.

Yrittäjäksi identifioitumista on tutkittu Suomessa varsin vähän, mutta hyvän kuvan asiasta antaa Vaasan Yliopistossa tehty tutkimus. Ristimäki (2004, 171-174) kertoo fenomenologishermeneuttisessa tutkimuksessaan nuorten yrittäjyyteen liittyvän identiteetin kehittymisestä mielenkiintoisia seikkoja nuorten kertomuksista ja merkityksistä yrittäjyyttä kohtaan. Sadan yhdeksänkymmenen kuuden opiskelijakertomuksen pohjalta huomattiin, että positiivisesti yrittäjyyteen suhtautuvat yksilöt korostavat yrittäjyyden hyviä puolia, kuten työnteon vapautta ja vastuun kantamista. Vastaavasti negatiivisesti yrittäjyyteen suhtautuvat käyttivät työn sitovuutta perusteluna sille, miksi he eivät koe yrittäjyyttä omaksi jutukseksi. Välimaastoon mahtui myös monenlaisia muita luonnehdintoja yrittäjyyteen liittyvien ominaisuuksien kokemisesta. Yrittäjyyttä kuvattiin muun muassa haastavana, kiehtovana, ahdistavana, rajattomina mahdollisuuksina, paikallaan polkemisena, mahdollisuutena rikastua sekä varmana tienä köyhyyteen. Ristimäki huomauttaa, että olennaista näissä luonnehdinnoissa on se, että tutkimukseen osallistuva nuori pyrkii perustelemaan omaa tulevaisuuden yrittäjämäistä suuntautumistaan positiivisin, neutraalein ja negatiivisin tavoin. Näiden ennakkokäsitysten taustalla on Ristimäen mukaan tietoinen intersubjektiivinen tarina, eli ihmisten välillä tapahtuvaa tarinankerrontaa. Yhteiset tarinat yrittäjyydestä muovaavat nuorten omaa sekä kollektiivista käsitystään siitä, kokevatko he itse yrittäjyyden potentiaalisena uravalintana.

Ristimäen väitöskirja on niitä harvoja yrittäjäidentiteetin tutkimuksia, jossa tarkastellaan nuorten kokemuksia maailmasta sekä asioille annettuja merkityksiä ennen, kun he ovat päät-

täneet valita ammatillista suuntautumistaan yrittäjyyden ja palkkatyön välillä. Tutkimuksen keskeinen hermeneuttinen huomio koskee sitä, millainen on nuorten tapa muodostaa merkityksiä yrittäjyydelle. Muun muassa television ja eri medioiden välittämä kuva yrittäjyydestä nousi joissakin kertomuksissa esille siinä, missä jotkut nuoret mainitsevat sisäistäneensä erilaisia kuvia jopa päiväkotiyksiköissä. Varhaisempien ikävuosien kokemukset, eli tarinavarannot, vaikuttavat nuorten kertomuksiin tässä tutkimuksessa. (Hägg 2011, 20).

3.2 Yrittäjäidentiteettiä ruokitaan sankaritarinoilla

“Kuuntelimme viileän huvittuneina punasilmäisen kongolaisen noitatohtorin menojia, jotka tuntuvat kuin unelta, tai luimmepa kultivoituneen ihastuksen vallassa salaperäisen Lao-tsen sonetteja huonoina käännöksinä, pohdimme silloin tällöin Tuomas Akvinolaisen todistelujen ongelmia tai valkenipa meille äkkiä eskimoiden eriskummallisen sadun merkitys, aina löydämme saman tarinan, jonka hahmo vaihtelee mutta joka silti pysyy ihmeteltävän samankaltaisena.” (Campbell 1996.)

Näillä sanoilla antropologi Joseph Campbell aloittaa kirjansa Sankarin monet kasvot. Hän on tutkinut kulttuureja, myyttejä sekä sankaritarinoita 1900-luvun puolivälissä päätyen selvään johtopäätökseen; tarkastellaan mitä historiallista ajanjaksoa tahansa, sankaritarinat noudattavat hämmästyttävän samankaltaista kaavaa. Kirjassaan hän pureutuu ehkä kuuluisimpaan tunnistettavaan tarinalliseen arkkityyppiin, eli sankarin matkaan.

Tutkimusten mukaan yrittäjyys kuvataan sankarillisena tapa tehdä työtä (Ristimäki 2004, 169; Ristimäki 2007, 36). Tyypillisiä tutkimuksissa esiintyneitä yrittäjyyden ideaaleja ovat yrittäjän vapaus, riippumattomuus, mielekäs työn sisältö sekä mahdollisuus vaikuttaa riskin määrään. Ihmiset jotka pitävät yrittäjyyttä positiivisena näyttävät pitävän yrittäjyyden stereotypiaa palkkatyötä houkuttelevampana. Juurikin valinnanvapaus, työn mielekkyys ja mahdollisuus vaurastua näyttävät kuuluvan yrittäjän stereotypiaan. (Tonttila 2010.)

Tutkimuksissa esiin tulleet yrittäjiin liitetyt ominaisuudet antavat lähes kaikki hyveet omaavan kuvan yrittäjyydestä (Koskinen 2006). Sankarimyytin olemassaolo ihmisten keskusteluissa näkyy selvästi. Mutta miksi nämä narratiivit elävät niin vahvoina kulttuurissamme?

Yrittäjistä kertovilla tarinoilla ja puheilla on vahva merkitys ihmisten yrittäjäidentiteetin kehittymisessä, väittävät Down ja Warren (2008). He kutsuvat näitä tarinoita kliseiseksi puhunnaksi. Kliseisellä puhunnalla tarkoitetaan tarinoita yrittämisestä, joissa korostuvat puheet riskeistä ja rohkeudesta, kunnianhimosta ja yrittäjätoiminnan kasvuhaluudesta, omillaan toimeen tulemisesta ja itsenäisyydestä. Tutkijat väittävät, että yrittäjyystarinoilla on keskei-

nen rooli yrittäjäidentiteetin kehittämisessä sekä ylläpitämisessä (Down & Warren 2008, 4-23).

Maailma on täynnä sankaritarinoita. Sankarit ja sankaruus ovat saaneet erilaisia määritelmiä eri ajanjaksoina, mutta ilmiönä sankaritarinat ovat universaaleja. Sankaritarinoiden ominaisuudet ja tyylit ovat muuttuneet aina aikakauden kulttuuria ja yhteiskuntaa mukailleen, mutta tarinallinen rakenne on pysynyt kautta aikojen hyvin samanlaisena. Tästä syystä sankaritarinoita, kuten muitakin universaaleja tarinoita on alettu luokittelemaan arkkityypeiksi. Vaikka sankaruus ja käsitykset siitä ovat muuttuneet ajan saatossa, kuten maailma ja kulttuurikin, sankaruus ei ole kadonnut minnekään. Enemminkin sen luonne on muuttunut enemmän yksilöllisemmäksi ja henkilökohtaisemmaksi kokemukseksi ihmisille. (Piiraine 2014, 6-9.)

Sankaruuteen on aina liittynyt kaksi pysyvää elementtiä: Ihailu sekä tarina. Sankarit ovat onnistuneet tekemään elämässään jotain sellaista, mitä muut ihailevat ja arvostavat. Ennen kaikkea sankarien tarinat ovat kertomisen arvoisia. Sankarista tekee sankarin juurikin hänestä kerrotut tarinat, jotka uusintavat hänen olemusta. (Kempainen ja Peltonen 2010, 9-12; Kempainen 2006, 20.)

Kuvauksia sankarin matkasta on lukuisia, eikä selvää yksimielisyyttä ole. Mahdollisesti yleisimmän kahdestatoista vaiheesta koostuvan sankaritarinan arkkityypin on esittänyt Vogler (1985), mikä menee vapaasti suomennettuna seuraavasti:

1. alkutilanne, tavallinen elämä
2. kutsu seikkailuun
3. kutsusta kieltäytyminen
4. mentorin tapaaminen, avun saaminen
5. askel tuntemattomaan, josta ei ole enää paluuta
6. vaikeuksien kohtaaminen ja liittoutuminen muiden kanssa
7. sankari kohtaa pelkonsa
8. pohjakosketus, elämän ja kuoleman hetki
9. selviytyminen ja palkinnon saaminen (tieto, taito, esine, omaisuus jne.)
10. matka takaisin alkaa
11. uudelleensyntyminen, viimeinen koettelemus, sankari hyödyntää palkintoa ja osoittaa muuttuneensa matkan aikana
12. paluu tavalliseen elämään muuttuneena, todellisena sankarina

Sankaritarinan lisäksi myös muunlaisia tarinan arkkityyppejä on tunnistettu. Esimerkiksi Booker (2004, 5-6) tekee seuraavanlaisen jaon seitsemään erilaiseen tarinan arkkityyppiin: Pedon voittaminen, ryysystä rikkauksiin, seikkailu, matka sinne ja takaisin, komedia, tragedia ja

uudelleensyntyminen. Hyvin usein näiden arkkityyppien nähdään sekoittuvan yhteen tarinaan. Kuitenkin monet universaalit tarinat ovat luonteeltaan, enemmän tai vähemmän, sankaritari- noita, sillä usein tarinat kertovat teoista tai asioista, joita ihmiset ihailevat. Tarinoita käyte- tään arvokkaiden asioiden levittämiseen ja niiden avulla pidetään yllä muistoja, jotka ovat muistamisen arvoisia (Piiraine 2014, 7).

Kuten Peltonen ja Kemppainen (2010, 10) toteaa, sankari on aina jonkin ryhmän, yhteisön tai yksilön sankari. Toisen sankari voi olla toiselle antisankari, jolla tarkoitetaan nimensä mukai- sesti sankarin vastakohtaa. Sankaruus tai antisankaruus riippuu niistä arvoista ja arvostusis- ta, jonka perusteella sankaria tai antisankaria arvioidaan. Näillä muihin ihmisiin kohdistetuil- la arvoilla on myös vaikutusta yksilön kehitykseen. Joseph Campbellin (1996, 34-36, 41) mu- kaan ihminen voi löytää itsestään tai esikuvastaan sankaritarinan piirteitä, jota kutsutaan my- tologiassa monomytyiksi. Sankaritarinan monomytin kaava kulkee erosta initiaatioon kautta paluuseen (vrt. Vogler 1985). Ero tarkoittaa erkaantumista alkuperäisestä ympäristöstään ja suuntaamista kohti seikkailua. Initiaatio tarkoittaa sananmukaisesti sankarin vihkiytymistä jollekin asialle, jonka aikana hän kehittyy ja kasvaa ihmisenä. Sankari siis voittaa itse omat demoninsa, jonka jälkeen hän nousee yhteisön esikuvaksi. Pedon surmaamisen ja prinsessan voittamisen jälkeen sankarin on jälleen aika palata kotiin.

Sankareita kulkee joukossamme kaiken aikaa, vaikka emme niihin kiinnittäisi huomiota. Ihmi- set päättävät itse ketä ihailia ja pitää esikuvanaan, eli sankareinaan. Esikuvat ja esimerkilli- set tarinat ovat ravintoa mielikuvituksellemme ja niiden vaikutusvaltaa on helppoa vähätellä.

4 Tutkimuksen tavoitteet, menetelmä ja toteuttaminen

Kirjallisuuteen ja tutkimuksiin syventymällä syntyi tarve tietää millaisista tarinoista opiskelijat muodostavat oman yrittäjäidentiteettinsä. Jotta saataisiin selville, miten opiskelijat kokevat oman yrittäjäidentiteettinsä kehittyneen, päädyttiin tutkimaan heidän kertomuksiaan narratiivisen tutkimuksen avulla.

Tässä empiirisessä osassa kuvaillaan opinnäytetyön tavoitteet, menetelmät sekä toteutus. Tutkimuksen kuvailemisen jälkeen syvennytään tutkimusaineiston analysointiin ja sen kautta tutkimuksen tuloksiin.

4.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa tietoa Laurea-ammattikorkeakoululle opiskelijayrittäjyyden kehittämisen tueksi. Tutkimuksessa pyrittiin selvittämään millaisena tarinallisena konstruktiona haastatellut opiskelijat kuvaavat oman yrittäjäidentiteettinsä. Tutkimuskohteena olleet tarinalliset elementit sekä juonenkäänteet muodostavat yhdessä tarinan yrittäjäidentiteetin muodostumisesta aivan lapsuudesta tähän päivään asti.

Idea korkeakouluopiskelijoiden yrittäjäidentiteetin tutkimisesta lähti liikkeelle tutkijan omista kokemuksista yrittäjyyskasvatuksen kenttätöiden kautta kummunneista huomioista. Tutkija on seurannut lukuisten opiskelijayrittäjien sekä sellaisiksi aikovien opiskelijoiden toimintaa yli neljän vuoden ajan; osan ajasta itse opiskelijana, osan yrittäjänä ja osan opiskelijayrittäjyyden parissa työskentelevänä työntekijänä. Päällimmäisenä näistä vuosista on jäänyt mieleen se, että asenne sekä itsevarmuus omasta tekemisestään ovat yrittäjämielisten ihmisten ominaisuus ylitse muiden. Kansankielisesti tätä ominaisuutta kutsutaan yrittäjäasenteeksi. Koska termin tarkkuus oli häiritsevän laaja, päädyttiin selvittämään, mistä tarkalleen ottaen puhutaan, kun jotakin kutsutaan yrittäjäasenteeksi.

Korkeakouluopiskelijoiden yrittäjäidentiteetin kehittymistä ei ole vielä tutkittu laajasti, mutta oletettavasti siitä saatava tieto on hyödyllistä uusien yrittäjäsukupolvien kouluttamisessa. Jotta yrittäjyyttä voisi ymmärtää paremmin, on tärkeää tutkia sitä mielenmaisemaa, jonka perusteella identiteetin kriisivaiheissa nuori tekee uransa kannalta kriittisiä päätöksiä. Kaikille yrittäjyys ei tietenkään sovi, mutta monia potentiaalisia yrittäjiä on olemassa, jotka eivät ole tuen puutteen vuoksi rohjennut ottamaan ensimmäistä askelta. Tämä herkkyyttä vaativa tunnistustyö kaipaa lisää tutkimustietoa sekä asiantuntijatietämystä, jotta tuloksia voisi syn-

tyä. Etenkin nuoria kouluttavalla kouluhenkilökunnalla ja muilla urasuuntautumiseen vaikuttavilla tahoilla on suuri vastuu yrittäjyystaitojen tunnistamisessa ja kehittämisessä.

Pohdintojen pohjalta syntyi kolme tutkimuskysymystä, joihin pyrin löytämään vastauksia tässä työssä. Tutkimuskysymykset voidaan tiivistää seuraavasti:

1. Miten Laurean opiskelijat määrittelevät yrittäjyyden käsitteen?
2. Mitkä asiat ovat vaikuttaneet Laurean opiskelijoiden yrittäjäidentiteetin kehittymiseen ennen opintoja ja niiden aikana?
3. Miten Laurea-ammattikorkeakoulu voi soveltaa haastateltujen opiskelijoiden kertomuksista nousseita asioita opiskelijayrittäjyyden edistämiseksi?

4.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmäksi valikoitui narratiivinen tutkimus. Narratiivisen tutkimuksen tutkimuskohteena ovat ihmisten kertomat tarinat ja kertomukset, joita keräämällä ja tutkimalla voidaan saada esille tietoa muun muassa ihmisten eri elämänvaiheista tarinallisina kokonaisuuksina. Narratiivisen tutkimuksen taustalla on usein käsitys siitä, että ymmärrämme sekä tulkitsemme maailmaa tarinoiden kautta. Myös identiteettimme ja minäkuvamme rakentuu näiden tarinoiden kautta. (Heikkinen 2007, 144.)

Narratiiviseen tutkimukseen päädyttiin sen soveltuvuuden vuoksi. Sille tyypillisiä tutkimusaiheita on erilaiset selviytymistarinat, elämänmuutokset, henkilökohtaiset kokemukset, vaatteet, tavoitteet sekä asenteet (Hongisto 2011, 19-20). Koska tässä tutkimuksessa tarkasteltiin opiskelijoiden identiteetin kehittymistä suhteessa aikaan, narratiivinen tutkimusmenetelmä oli luonnollinen valinta.

Tutkimusta varten tehdyt haastattelut toteutettiin narratiivisena teemahaastatteluna ilman varsinaista kysymysstruktuuria. Yleisesti elämänkertoja voidaan tutkia objektiivisina elämänkertoina, subjektiivisina elämänkertoina sekä elämäntarinoina. Objektiivinen elämänkerta on luonteeltaan eniten analyttisin ja vaatii huomattavan määrän aineistoa. Subjektiivinen elämänkerta on tutkimusmetodina yksinkertaisena ja siinä tutkimuskohteena on haastateltavan oma elämänkerta. Elämäntarina, jota tässä tutkimuksessa käytetään, voi kohdistua koko elinkaareen, yksittäisiin tapahtumiin tai sillä voidaan tutkia edellä mainittuja jonkin teeman kautta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1998, 215.)

Narratiivinen haastattelu on ennen kaikkea elämänkerrallinen haastattelumuoto, jonka avulla on mahdollista tutkia kertojan suhdetta johonkin teemaan, aiheeseen tai tapahtumaan. Elämänkerrallista menetelmää voidaan soveltaa hyvin muun muassa siihen, millä perusteilla ihmi-

nen on tehnyt elämänvalintoja, kuten valinnut itselleen ammatin. Haastattelu alkaa narratiivisen kysymyksen muodostamisesta, jossa pyritään rajaamaan aihe riittävän tiukaksi. Liian tiukkaa rajausta ei kuitenkaan voi tehdä, sillä tarinallisten haastattelujen luonne on rönsyävä sekä harhaileva ja liian tarkka rajaus rajoittaa helposti aineiston käyttökelpoisuutta. (Liikka 2003, 21.)

Tarinalliseksi haastattelun tekee sen suhde aikaan. Jokaisella tarinalla on alku, keskikohta ja loppu. Teemaa tutkitaan siis kronologisesti. Tutkimisen kohteena ovat ensisijaisesti kysymykset, kuten mistä kaikki alkoi? Kuinka tapahtumat ovat edenneet? Mistä asiat johtuivat ja mihin kaikki tämä johti? Tarina muodostuu siis kysymysten kautta. Haastattelua tehdessä ei kuitenkaan ole hyvä keskeyttää kertojaa tarkentavilla kysymyksillä, vaan tarkoituksena on saada tarina sen muotoisena ulos, miten kertoja sen kertoo. Voidaan siis sanoa, että haastattelijan rooli on varsin passiivinen, joskin eleiden kautta hän voi rohkaista kertojaa jatkamaan. (Flick 1998, 99-100.)

Sen sijaan, että kvantitatiivisten tutkimusten tekemistä yrittäjyydestä olisi jatkettu, tässä työssä pureuduttiin yrittäjyydestä kiinnostuneiden opiskelijoiden sisäiseen tarinaan laadullisin menetelmin. Haastateltavat opiskelijat olivat kiinnostuneita yrittäjyydestä entuudestaan ja edustivat eri opintoaloja, joten heiltä oli luontevaa kysyä, mitkä asiat ovat vaikuttaneet heidän päätökseensä toimia yrittäjämäisesti. Opiskelijoiden tarinoita tutkimalla pyrittiin löytämään niitä kulminaatiopisteitä, joissa juonenkäänteet tapahtuu. Pohdinnan kautta pyrittiin löytämään saaduille tiedoille sovellustapoja, joita toimeksiantaja voisi hyötyä opiskelijayrittäjyyttä kehittäessä.

4.3 Tutkimuksen toteutus

Tutkimusaineisto koostui neljän Laurea-ammattikorkeakoulun opiskelijan tarinasta, jossa he ovat tarkastelleet ääneen omaa yrittäjäidentiteettiään sekä sen muodostumista eri elämän vaiheissa. Haastateltavat opiskelijat valittiin heidän yrittäjyys-kiinnostuksensa perusteella. Kukin heistä on siis vähintään ollut itse yrittäjä tai aktiivisesti tuonut kiinnostuksensa ilmi olemalla mukana yrittäjyyttä edistävässä opiskelijatoiminnassa. Näin varmistettiin, että haastateltavat identifioivat itsensä yrittäjämäisiksi. Haastateltavien nimet on muutettu tarinoiden tarkkuuden ja henkilökohtaisuuden vuoksi.

Haastateltava 1 (Antti) oli 25-vuotias mies, joka opiskelee liiketaloutta Hyvinkään kampuksella. Haastatteluhetkellä hän myös toimi aktiivisesti Laurea Entrepreneurship Society ry:n toiminnassa. Haastattelu toteutettiin 16.10.2015.

Haastateltava 2 (Tuomo) oli 24-vuotias mies, joka opiskelee hotelli- ja ravintola-alaa Leppävaaran kampuksella. Hän toimi haastatteluhetkellä aktiivisesti osana Laurea Entrepreneurship Society ry:n toimintaa. Haastattelu toteutettiin 18.10.2015.

Haastateltava 3 (Vesa) oli 24-vuotias mies sekä liiketalouden opiskelija Tikkurilan kampukselta ja on perustanut oman yrityksen opintojensa aikana. Haastattelu toteutettiin 20.10.2015.

Haastateltava 4 (Leena) oli 22-vuotias nainen, joka opiskelee sosiaalialaa Tikkurilan kampuksella ja toimii aktiivisesti kampuksella toimivan Esihautomo Kipinän parissa. Haastattelu toteutettiin 29.10.2015.

Haastattelut kestivät 50 minuutista 70 minuuttiin ja koko haastatteluaineisto tallennettiin äänittämällä. Äänitetty aineisto litteroitiin, jatkoanalysointia varten. Vastaukset tuottivat tarkoituksen mukaista materiaalia elämäkertojen tarkastelua varten yrittäjyysteeman kautta.

Koska kyseessä oli narratiivinen haastattelu, litterointi keskittyi kertomusten dokumentointiin haastateltavien omin sanoin. Haastattelut puhtaaksikirjoitettiin kieliopillisesti luettavaan muotoon ilman litterointimerkkejä. Lopulta kertomukset jäsenneltiin kronologiseen aikajärjestykseen. Tämän perusteella litteroiduille materiaaleille tehtiin narratiivin analyysi. Analyysin erityisenä kohteena oli ratkaisevat juonenkäänteet, yrittäjyyskäsitteeseen vaikuttaneet tekijät sekä haastateltujen omaan yrittäjäidentiteetin kehittymiseen vaikuttavat tekijät.

Ensimmäisessä analysoinnin vaiheessa tarkastelun kohteena oli haastateltavien oma määritelmä yrittäjyydelle. Tässä osassa kaikkien haastateltavien kertomukset koottiin yhteen ja

niitä vertaillaan toisiinsa. Toinen analyysin vaihe jakautui kahteen osaan: Ensiksi kertomukset keskittyivät yrittäjäidentiteetin muodostumiseen aikana ennen Laureassa opiskelua. Toisessa vaiheessa samaa asiaa käsiteltiin Laureassa opiskelun aikana. Tämä jako helpotti eri kertomusten vaiheiden kohdistamista eri ajanjaksoille ja auttaa ymmärtämään tapahtumia elämän eri vaiheissa.

5 Tulokset

Tässä luvussa käydään läpi tutkimusaineistosta tehty analyysi ja siitä syntyneen tulokset. Aluksi esitellään tulokset siitä, kuinka haastateltavat määrittelevät yrittäjyyden. Sen jälkeen esitellään haastateltavien yrittäjäidentiteettiin vaikuttaneet tekijät heidän lapsuudessaan ja nuoruudessaan sekä Laureassa opiskelun aikana.

5.1 Miten haastateltavat määrittelevät yrittäjyyden?

Kysyttäessä haastateltavilta heidän määritelmiä yrittäjyydelle, kaikki nostivat esille sisäisen yrittäjyyden teeman. Kuten Luukkainen ja Wuorinen (2002, 14-15) myös muotoilee, opiskelijoiden mielestä yrittäjyys on tapa tai asenne suhtautua työhön ja mahdollisesti myös työllistää itsensä. Haastateltavat näyttäisivät olevan samaa mieltä siitä, että sisäinen yrittäjyys sisältää ajatuksen vahvasta luottamuksesta omiin kykyihinsä oppia sekä selviytyä vastaan tulevista haasteista. Kolme haastateltavaa neljästä mainitsi, että yrittäjämäisyyteen ei välttämättä tarvita yritystä, vaan palkkatyössä voi myös toimia yrittäjämäisesti. Heidän mielestään kyse on enemmänkin elämäntavasta, jossa tuntuu yhdistyvän omat intohimot, osaaminen ja kyky ratkaista ongelmia. Vesa muotoilee ajatuksen hyvin omin sanoin:

“Mä koen yrittäjyyden aika laajana käsitteenä. Se on ehkä enemmän tämmönnen elämäntapa. Se ei oo niinkään ammatti vaan siinä teet asioita mistä tykkäät ja pyrit tekemään sillä rahaa. Mä näkisin, ettei raha oo kaiken keskiössä, mut se helpottaa asioita. Että kyl sä enemmän teet sitä sen takia et sä saat tehdä sitä asiaa mistä sä tykkäät”. (Vesan haastattelu 20.10.2015.)

Vaikka sisäisen yrittäjyyden teema oli vahvasti läsnä kaikkien haastattelujen kohdalla, siitä huolimatta ulkoinen yrittäjyys tuntui olevan jonkinlainen itseisarvo tai vähintäänkin päämäärä itse kullekin. Yrityksen perustaminen ja liiketoiminnan kehittäminen tuntui olevan hieman romantisoitunut jokaisen haastateltavan kohdalla. Esimerkkinä Tuomo, joka sanoo olevansa mielestään yrittäjähenkinen, mutta ei vielä näe itseään valmiina yrittäjänä. Kuitenkin kuva itsestään yrittäjänä on alkanut muotoutuman mielessä ja sitä pidetään todennäköisenä uravallina.

“Mä ite miellän ittseni yrittäjähenkiseksi. Ja mulle ehkä kaikista merkittävin on sisäisen yrittäjyyden käsite ja nimenomaan se yrittäjähenkisyys. Mul ei yrittäminen ei oo mikää itseisarvo siinä mielessä, ettei mulla välttämättä ikinä

*tuu olemaan omaa yritystä. Se on ihan mahdollista. Joskin on todennäköstä et-
tä sellanen tulee joku päivä olemaan”. (Tuomon haastattelu 18.10.2015.)*

Millaiseksi haastateltavat sitten kuvailevat yrittäjän? Lyhyt vastaus voisi olla; Vastuun kantava aktiivinen ihminen, joka ratkaisee asiakkaiden ongelmia ja sietää työn tuomaa epävarmuutta. Antti kertoo havainnollistavan esimerkin kautta oman näkemyksensä seuraavasti:

*“Esimerkiksi mä kutsun yrittäjäksi pikkupoikaa, joka myy limpparia jossain pi-
halla. Se on yrittäjä, koska se yrittää tehdä edes jotain. Se tekee jotain sel-
laista mitä se osaa tehdä ja ihmiset maksaa sille siitä. Mut joka tapauksessa se
tekee siitä yrittäjän, että se pikkupoika ottaa oman kohtalonsa omiin käsiin-
sä”. (Antin haastattelu 16.10.2015.)*

Myös tämän opinnäytetyön kantava käsite, identiteetti, nousi yrittäjän kuvauksessa esille. Yrittäjyys voi olla keino muotoilla elämästä sellainen kun itse sen haluaa olevan, oli kyseessä sitten sisäinen tai ulkoinen yrittäjyys. Yrittäjyys ei varmasti ole kaikkia varten, mutta joitakin ihmisiä se voi palvella todella hyvin ja eteenkin auttaa antamaan vaihtoehtoja tapaan työskennellä. Kuten Leena kuvailee, “oman jutun tekeminen” näyttää olevan isossa roolissa, kun pohditaan yrittäjyyttä vaihtoehtona.

*“Se on aika pitkälti korvien välissä. Sul on se tietty mentaliteetti. Ei saa olla
tyhjä pää. Eli sä pystyt ajattelemaan kriittisesti ja sä oot omatoiminen. Se on
ihan oikeesti se isoin asia mun mielestä. Sul on omatoimisuus, itsekriittisyys,
jollai tavalla luovuus. Hulluus ehkä kuuluu sit kans siihen. Ja ehkä halu erot-
tua siitä massasta omalla tavallaan. Sä haluat tehä jotain omaa”. (Leenan
haastattelu 29.10.2015.)*

Yrittäjiä pidettiin myös itsenäisinä ja vastuunsa kantavina ihmisinä. Jokaisella yrittäjällä on myös omanlaista osaamista ja sitä pitää osata käyttää hyödyksi. Perinteiseen yrittäjyyteen liittyy aina iso kasa riskejä ja siksi yrittäjän on oltava vastuullinen sekä itsestään että muista. Antti toi haastattelussaan esille, että juuri tämä itsenäisyys on yksi niistä ajureista, jotka ajaa yrittäjää eteenpäin.

*“Sanoisin, että sellanen “mä pidän huolen itsestäni” -vaisto on tän kaiken ta-
kana...Jos työnantaja ei pidä musta huolta, mä perustan oman yrityksen, joka
pohjautuu just siihen osaamiseen, missä mä oon hyvä. Niin mä pidän huolen it-
sestäni. Itsenäisyys on mun mielestä se asia, mikä ajaa jokaista yrittäjää”.
(Antin haastattelu 16.10.2015.)*

Itsenäisyyden lisäksi yrittäjän tulee olla myös hieman opportunisti. Maailma on täynnä mahdollisuuksia ja vain päätös tarttua mahdollisuuteen vie yrittäjää eteenpäin. Analyysin perusteella haastateltavien mielestä yrittäjät tuntuivat todella tehokkaasti sopeutuvilta ihmisiltä.

“Yrittäjillähän on semmonen asenne, et yrittää kaivaa mahdollisuuksia erilaisista tilanteista”. (Vesan haastattelu 20.10.2015.)

Puhuttaessa ulkoisesta yrittäjyydestä haastateltavat sitoivat yrittäjään monenlaisia ominaisuuksia. Esimerkkinä Antti painotti omien ydinkompetenssien hyväksikäyttämistä ja jonkin verran myyntitaitoja. Kuitenkaan mitään varsinaista kompetenssipalettia aloittavalla yrittäjällä ei tarvitse hänen mielestään olla, sillä taidot kehittyvät matkan varrella.

“Mä en koe, että yrittäjillä ois hirveesti sellasia juttuja tai ominaisuuksia, joiden ansiosta sä olisit hyvä yrittäjä. Esimerkiks se, että yrittäjän pitäisi olla myyntihenkinen tai tosi aktiivinen tai muuta. Nää ominaisuudet tulee kyllä luonnostaan kokemuksen kautta kun sä teet sen mitä täytyy, jotta sä pääset siihen tavoitteeseen mihin sä haluat. Okei, kyllä yrittäjän pitää osata myydä, mut jos sä oot siinä sun ydin tekemisessä iha sairaan hyvä, ihmiset kyllä tulee sun luo”. (Antin haastattelu 16.10.2015.)

Samaa ajatusta tukee myös Vesa, joka näki yrittäjän kasvutarinan jatkuvana oppimisena. Mitään tiettyjä ominaisuuksia ei varsinaisesti yrittäjälle osattu osoittaa, mutta oppiminen ja kouluttautuminen ei saa loppua ikinä.

“...Mut sit taas mitä on tavannu ja eri alan yrittäjii nii siel on nii erilaisii persoonii, et vaikee siit on sanoo yhtä määrättävää tekijää mitä yrittäjillä on. Pääsääntöisesti ne on aika pitkäjänteisii. Mut toinen mikä on siel on ehkä semmosta yhtäläisyyttä on tämmöstä itsensä kehittämistä kohtaan. Ja semmonen tiedonjano. Mä nään ehkä sen sillä tavalla et yrittäjyydessä sä meet aina kohti tuntematonta. Nii että ku sä meet uusille alueille, nii sun pitää jatkuvasti kouluttaa ittees siihe”. (Vesan haastattelu 20.10.2015.)

Myös Tuomo näki yrittäjyyden enemmän tai vähemmän aikajatkumona. Eteenkin hän korosti rohkeutta valita oma polkunsä. Ajatukseen näyttää sisältyvän myös arvot, sillä tehdessään itselleen arvokkaan valinnan yrittäjän on mahdollista tehdä työtä, joka tuottaa iloa ja onnistumisen tunteita. Tietenkin työn on tuotettava arvoa asiakkaalle ja se usein vaatii uudenlaisia tapoja tehdä työtä, jotta asiakas on valmis maksamaan yrittäjän elannon lisäarvoa vastaan.

“Mä sanoisin, että yrittäjyys on työkalu tai tapa päästä toteuttamaan itseensä ja päästä tekemään siistejä juttuja. Mä kokisin, että se on yks trækki. Se on yks keino muiden joukossa. Ennen kaikkea se on asia mikä vaatii rohkeutta. Mun mielestä se on rohkeitten ja ennokkoluulottomien ihmisten tapa lähteä työllistämään itseensä ja ehkä kyseenalaistamaan tapoja, miten asiat on tehty aikaisemmin”. (Tuomon haastattelu 18.10.2015.)

Tähän mennessä on huomattu, että opiskelijoiden kokemukset yrittäjyydestä sisältivät asioita sisäisen sekä ulkoisen yrittäjyyden alueilta. Asenteen ja vastuun merkitys on ratkaiseva urapolkua valittaessa, mutta ulkoiset kyvykkyydet ovat lopulta konkreettiset työkalut yrittäjänä toimimisessa - tapahtui se sitten työnantajan leivissä tai oman yrityksen kautta. On myös selvää, että yrittäjyyttä ei nähty selvästi aina samanlaisena kokonaisuutena. Osa haastateltavista puhui selvästi omistajayrittäjyydestä ja osa taas yrittäjäasenteesta ottamatta kantaa toimintaympäristöön.

5.2 Yrittäjäidentiteetin kehittyminen lapsuudessa ja nuoruudessa

Tässä luvussa käydään läpi haastateltavien tarinoita heidän yrittäjäidentiteetin muodostumisesta aivan lapsuudesta tähän päivään saakka. Ajanjaksot jaettiin kahteen osaan:

- 1) Miten yrittäjä-identiteetti on muotoutunut *ennen* Laureassa opiskelua haastateltavan lapsuudessa ja nuoruudessa
- 2) Miten yrittäjäidentiteetti on muotoutunut *Laureassa opiskelun aikana*.

Tämän jaon tavoitteena oli selvittää ennen kaikkea, miten Laureassa opiskelu koettiin vaikuttavan haastateltavien yrittäjäidentiteetin muodostumiseen ja minkälaisella yrittäjäidentiteetillä varustettuna haastateltavat ovat päätyneet opiskelemaan Laureaan. Lisäksi tavoitteena oli selvittää, millaiset yksittäiset asiat ovat vaikuttaneet yrittäjäidentiteetin muodostumiseen ja minkälaisen juonen se muodostaa läpi ajan.

Kolmella haastateltavalla neljästä yrittäjyys on ollut osa omaa arkea jo lapsena. Kahdella haastateltavalla on perheeseen kuuluvia yrittäjiä ollut jo lapsuudessa, mutta suoraa kausaliteettia ei kuitenkaan voida vetää yrittäjäperheen ja kehittyneen yrittäjäidentiteetin välille. Kummatkin haastateltavat korostivat, että yrittäjäperheessä eläminen ei ollut aina kovin hoh- toista, eikä siitä ole jäänyt järin miellyttävää kuvaa yrittäjänä toimimisesta. Tuomo kuvasi selvästi sitä kontrastia, joka on muodostunut lapsuuden ja tämän hetken välillä.

“Mä oon tällä hetkellä 23-vuotias, nii vielä tos 22-vuotiaaksi asti mä vielä olin aika skeptinen yrittäjyyttä kohtaan. Että yrittäminen mulle on tullu tutuks

ihan pienenä siinä mielessä, että oma isä on yrittäjä. Oon nähny pienestä pitäen sivusta sen kuinka paljon se voi vaatia töitä. Sen oon käsittäny tosi pienestä pitäen”. (Tuomon haastattelu 18.10.2015.)

Etenkin nuorempana läheltä katsottuna yrittäjän arki voi olla todella raadollista. Työtä tehdään paljon ja päivät ovat pitkiä. Yrittäjänä toimiminen vaatii todella paljon sitoutumista ja proaktiivista asennetta tekemiseen. Perheelle jäävä aika voi olla varsin vähäistä, etenkin kiiressä aikoina.

“Aikaisemmin oon ajatellu niin et se on vähän niinku naimisiinmeno se yrittäminen. Sä perustat firman, sun on onnistuttava tai sä meet konkurssiin, sä häviit ja sult menee rahat. Mut sit nykysin pidän yrittäjyyttä enemmän semmonsena vähän niinku deittailua, et sähä voit vähä yrittää tota, sähä voit pistää tämmösen toiminimen pystyyn tai sä voit perustaa tämmösen yrityksen”. (Tuomon haastattelu 18.10.2015.)

Lapsena koettuun yrittäjyyteen liittyy myös hyviä muistoja. Leena kuvaili, kuinka hän sai olla ylpeä vanhempiensa yrittäjyydestä aina ajoittain, mutta myös kolikon kääntöpuoli löytyy.

“No sit mennää iha sinne lapsuuteen. Välillä mieltii sillee tosi jees. Koulus olla puhuttu iha ala-asteella et vanhemmat on yrittäjiä ja pystyy sanoo ylpeenä. Kaverit tullu meille kotii kattoo mejän ambulanssia ja ne on ollu sillee et vau voiks pillei soittaa, ja itte on vaa silleen, joo tää on iha basic juttu. Sillon oli tosi ylpee. Mut sit ton kans siitä hetkiä, et mä oon pienestä pitäen osallistunu yrityksen toimintaan. Esim lapsena tehtii sitä, et istuttii alas ja lähetettii paperilaskuja. Et yks liimaa postimerkit ja yks liimaa ja tällee. Sitä ku piti tehdä, nii siin kohtaa se oli sillee et ei oikeesti”. (Leenan haastattelu 29.10.2015.)

Leena yhdisti hänen vanhempiensa yrittäjäuraan pitkät yövuorot. Tämän kaltainen tapa elää ei viehättänyt häntä nuorempana ja ilmeisesti se myös vaikutti varhaisaikuisuuden uravalintoihin. Leenan sanojen mukaan hän otti ison askeleen taaksepäin yrittäjämäisessä asenteessa jo lapsena, eikä ehdottomasti halunnut valita hänen vanhempiensa raivaamaa tietä, vaan tehdä omia päätöksiä uransa suhteen.

“Ja taas mennää taaksepäin, ku iskä heitti vitsillä ku mä olin taas joku ala-asteikänen. Et voisit jatkaa firmaa. Et tästä näi meet ensihoitajakouluu. No ensimmäinen vastaus oli tietty et ei. Mä haluan nukkuu yöni. Et siin mentii

taas iha jäätävästi taaksepäin yrittäjäsenteessa”. (Leenan haastattelu 29.10.2015.)

Vaikka yrityksen jatkaminen ei houkuttanut, silti Leena muisti harkitsevansa yrittäjän uraa toisella toimialalla. Toiminimen kautta yrittäminen ei tuntunut mahdottomalta vaihtoehdolta alalla, jossa se oli luonnollinen tapa työllistyä.

Mä veikkaan et mä en ees aatellu asiaa et mikä must tulee isona tai muuta. Jossai vaihees piti tulla psykologii mut jossai vaihees seki kariutus. Se tais olla abivuodenna, kun mä mietin et must tulis psykologi. Se oli jo selvää, et ei must tuu tutkija. Et mä haluun olla ihmisten kanssa tekemisissä. Ja siinä mä keksin, et mä pistän toiminimen pystyy ja must tulee psykoterapeutti - se on vieläki varteenotettava vaihtoehto. Tavallaa siin se (yrittäjäsenne) nous uudestaan kukkaan”. (Leenan haastattelu 29.10.2015.)

Tässä vaiheessa Leena ei vielä kuitenkaan pitänyt yrittäjyyttä itsestään selvänä tapana työllistää itsensä. Akateeminen ura ja turvallinen palkkatyö vaikutti hänen mielestään turvallisemmalta vaihtoehdolta. Pitkät työpäivät eivät selvästikään kuuluneet suunnitelmiin tässä vaiheessa.

Nuoruudessaan vaikutteita yrittäjyyteen koki saavansa myös Antti. Hän viittasi enemmän kasvatukselliseen puoleen ja korosti, että yhteiskunta ei kannusta tekemään omalla riskillä sellaisia asioita, joita itse pitää arvokkaana. Hänen retorisen painotuksen perusteella hän ilmeisesti oli jäänyt kaipaamaan ulkoista kannustusta nuoremmassa iässä.

“Päiväkodissa mulle iskostettiin sitä, että tee sun hommat hyvin ja tee niin kun muut käskee. Mulle ei oo ikinä sanottu et tee ite jotain, tee se paremmin. Mulle on aina sanottu et tee se mitä joku muu käskee. Mä oon joutunu ite opettelee sen, että mä voin tehdä asiat niin kun mä ite nään parhaaks. Itseäni varten”. (Antin haastattelu 16.10.2015.)

Antin tapaus on hyvä esimerkki yksilöllisistä eroista. Hän ei saanut vahvaa yrittäjämäistä kasvatusta tai kannustusta toteuttaa itseään nuorempana. Siitä huolimatta hänen tarinassaan on havaittavissa juonenkäänte, joka muutti kohtaloa ratkaisevasti.

“Mä koen, että mä en oo ollu aikaisemmin yhtään yrittäjähenkinen. Timelines-ta voin sanoa sen verran, että syntymästä ammattikouluun asti mulla ei oo mitään sanottavaa. Siihen aikaan mä en reagoinu asioihin ympäristön vaatimalla

tavalla. Mä luulen että se oli jotain lapsuuden aikasta kapinaa. Ja samaan aikaan mä oon ollu vielä tosi tyhmä”. (Antin haastattelu 16.10.2015.)

“...Kuitenkin amiksesta eteenpäin mä taisin alkaa vähän heräilemään horroksesta. Mä pääsin siihen kouluun mihin mä halusin ja siitä mä olin ihan silleen et “JES!”. Nyt elämä alkaa avautumaan. Ja se oli ihan totta. Se teki musta myös ihmisenä paremman ja mä pääsin tekemään juttuja mistä mä olin oikeesti kiinnostunut. Siitä huolimatta mä huomasin tekeväni niit juttui vaan sen verran, mitä piti tehdä. Mä en tehnyt mitään ylimääräistä. Mä en antanut lisäarvoa ikinä, vaan mä tein just ne asiat mitkä mun käskettiin tehdä”. (Antin haastattelu 16.10.2015.)

Antti sanoi näihin aikoihin kokevan ensimmäistä kertaa yrittäjäidentiteettinsä kehittyvän. Hän huomaa kykenevänsä kantamaan vastuun ja saavuttamaan itselleen tärkeitä asioita. Muutos toki oli hidasta, mutta uusi suunta oli oikea. Haastattelussa Antti katsoi vuosien takaista itseään ymmärtämättömänä teininä, joka keskittyi väärin asioihin. Muutos alkoi kuitenkin tapahtumaan ulkoisen kannustuksen myötä. Liiallinen epävarmuus sai hänet liian helposti jämähtämään paikoilleen, mutta pienellä kannustuksella hän koki riittävästi itsevarmuutta kyetäkseen muuttamaan tarinan juonen lopullisesti.

“Amiksessa ja sen aikaisissa duuneissa sama ajatus jatkui. En mä koskaan siihen aikaan miettinyt, että mä ite tulisin tekemään mitään omaan alaan liittyvää työtä ittelleni, niin kun yrittäjänä. Mä ajattelin et mä tekisin sitä aina toisille ja joku tulee kertomaan mulle mitä mun pitää tehdä. Ja se on mun mielestä yks isoimpia asioita mitä mä koen tehneeni väärin koko elämäni aikana”. (Antin haastattelu 16.10.2015.)

“Sivarissa mun esimies sano joskus, että “susta on paljon enempääkin kun tähän keittiöduuniin”. Mä olin jo pyöritelly ajatusta alavaihdosta niihin aikoihin muutenkin, kun se ei tuntunu enää omalta alalta. (...) Sitte mä ajattelin et hitto, mä alan opiskelee liiketaloutta. Tätä ajatusta mä pyörittelin sielä sivarissa. Se mun esimies sano mulle et “Teijo hei, hae sinne kouluun. Täs ei oo mitään järkee. Sä hukkaat sun potentiaalin täällä, etkä sä haluu olla vanhana joku keittäjä jossai laitoksessa. Sä pystyt parempaan”. (Antin haastattelu 16.10.2015.)

Antin tarina on hyvä esimerkki siitä, että kohtaloa on mahdollista muuttaa. Lisäksi tarina kuvastaa hyvin sitä mentaalista prosessia, jonka varmasti jokainen käy läpi omalla urallaan.

Turhautumisen ja sisuuntumisen kautta tunnistamme, onko nykyinen työ tai tapa elää itselle sopivaa. Näin muutos parempaan muuttuu mahdolliseksi.

Toisenlaisen esimerkin nuoresta yrittäjämäisyydestä antaa Vesa. Hän oli samaistunut yrittäjämäiseen ajatteluun jo nuorena ja oivaltanut, että ihmisillä on tarpeita ja että hän voin hyötyä täyttämällä näitä tarpeita. Vesa vaikutti kaikin puolin intohimoiselta tekijältä ja on selvästi elämänsä aikana toteuttanut paljon intohimojaan.

“Kaupankäynti on kiinnostanu mua hyvin pienestä. Mitähän mä olisin, alasteella ollu vielä sillon, kun meille ostettiin kotii jacky makupaloja. Meitä on siis kolme sisarusta. Mä oon nuorin. Ja kaikille ostettiin tietenkki sama määrä. Ja broidi ja systeri söi tietysti heti ekana ne. Ja mä säästin niitä. Mä en syöny niit vaa mä annoin niitten muhii siel jääkaapissa. Ja sit ku broidi ja systeri rupes niit kuolaa ni mä tietenkki myin ne niille pikkusen kalliilla jotai palvelua vastaan. Et ne hoiti esim. meikäläisen jonku siivousvuoron”. (Vesan haastattelu 20.10.2015.)

Vesa käytti lapsuuden luovuutta nerokkaasti hyväkseen omien sisarustensa kanssa, eikä varmasti aavistanut, että tästä hauskaasta tavasta voisi olla hyötyä tulevaisuudessa. Mahdollisuuksien näkeminen on siis ollut iso osa H3:n elämää pienestä pitäen ja ainakin hänen omin sanoin hän koki sen olevan tärkeä osa hänen tapaansa elää. Kiinnostus kaupankäyntiä kohtaan on Vesan tapa toteuttaa yrittäjämäistä asennetta.

“Sit mä oon tehny sitä et käyn ite hakee kaupasta jonku karkkipussin ja myyny sen kotona kalliimmalla. Mut sitte emmä oo oikeestaa huomannu et ois mitää semmosta mikä ois pönkittäny sitä eteenpäi, et nyt on pakko tulla yrittäjäks. Se on enemmän kiinnostusta myyntityötä ja kaupankäyntii kohtaan. Et jos on nähny jonku mahdollisuuden, että tosta pystyy pikkusen ottaa rahaa”. (Vesan haastattelu 20.10.2015.)

Vaikka Vesa onkin ollut myyntimies jo pienestä pitäen, hänen uransa ei ole ollut suoraviivainen. Vasta joitakin vuosia sitten hän löysi itsensä eräänlaisesta elämän risteyksestä, jossa oli tehtävä isoja tulevaisuuteen liittyviä valintoja.

“Mul meni yläaste/lukio jääkiekon parissa aika pitkälti. 7h päivässä urheiluu nii siihen meni paljon aikaa. Ja sit meni taas paljon päätä siihen et mielti vaa sitä omaa jääkiekkouran rakentamista. Mut sit se oli 2012 ku laitoin hokkarit naulaa. Nii siit tavallaa tuli sellane mitä helvettiä mä nyt rupeen tekee. Et ko-

ko ikäni oon miettiny et musta tulee jääkiekkoilija. Ja sit ei tuukkaa“. (Vesan haastattelu 20.10.2015.)

Jääkiekkouran loputtua alkoi suurehko ammatillinen kriisi. Mitä muuta hän osasi kuin pelata jääkiekkoa? Kaupankäynti oli ensimmäinen kiinnostava aihe, jonka ympärille olisi mahdollista rakentaa uutta uraa. Tarkkaa visiota ei tietenkään tässä vaiheessa varmasti ollut, mutta jonkinlainen suunta auttoi häntä ottamaan ensimmäisen askeleen.

“Ja siit ku rupes miettii et mitä nyt tehää, nii se oli heti selkee et liiketalouden puolelle. Joko kauppakorkee tai johonki muuhun kouluu. Ja onni onnettomuudessa oli et mä en päässy kauppakorkeeseen“. (Vesan haastattelu 20.10.2015.)

Suuri elämänmuutos aiheutti hänen sanojensa mukaan melkoisen kriisin. Jääkiekko, kuten muutkin urheilulajit, on intohimolaji. Sellaista on vaikeaa korvata pelkällä palkkatyöllä. Vesan oli löydettävä toisenlainen intohimo, johon laittaa kaikkensa. Päätöksen tekeminen ei luonnollisesti ollut helppoa.

“Se nopee muutos aiheutti Identiteettikriisin tietenki. Se et on ollu se vahva näkemys koko lukion ajan et tätä (lätkeä) mä rupeen tekee. Toki onhan siinä ollu aina semmone pieni plan b et mites sit jos ei tuukkaa jääkiekkoilijaks, nii onhan siin ollu koko ajan taustalla se et okei, mä lähen opiskelee jossai vaiheessa. Mut sit siin vaihees ku teki sen päätöksen et ei enää jatka jääkiekkoo nii kyl siin hetken mielti päätään puhki et mitä täs rupee tekee“. (Vesan haastattelu 20.10.2015.)

5.3 Yrittäjäidentiteetin kehittyminen opiskeluaikana

Laureassa opiskelu on vaikuttanut kaikkiin opiskelijoihin ratkaisevasti yrittäjäidentiteetin kehittymisen kannalta. Seuraavaksi käydään läpi haastateltavien tarinoita Laureassa opiskelun ajalta. Tarkastelussa ovat asiat, mitkä heidän mukaansa ovat olennaisesti vaikuttaneet heidän yrittäjäidentiteettinsä muodostumiseen ja vahvistumiseen. Tässä luvussa jokaisen haastateltavan tarina on kerrottu omassa alaluvussaan tarkemman kuvan saamiseksi, sillä toimeksiantajan kannalta tämä tutkimuksen osa on suuremmassa roolissa.

5.3.1 Haastattelu 1: Antti

Tässä luvussa käydään läpi Antin kertomus. Hän pääsi siviilipalveluksen jälkeen opiskelemaan liiketaloutta Laurean Hyvinkään kampukselle. Uuden alan tuomat haasteet alkoivat heti käytelyssä.

“No mä sitte menin sen jälkeen AMK:hon ja mulle tuli sellanen olo, että mä oon jotain velkaa yhteiskunnalle. Mä sain kuitenkin toisen mahdollisuuden. Että mä oon täällä koulussa, jossa on teoriapohjaltaan paljon fiksumpia ihmisiä ja mun pitää saada sama teoriapohja. Siellä on ihmisiä lukiosta, siel on merkonomeja ja mä en millään tuu pärjää niiden kanssa. Mua pelotti, että tuun saamaan huonoi arvosanoi ja mä tuun tyylii droppaa ulos täältä, eikä mul ois sitten enää mitää motivaatioo”. (Antin haastattelu 16.10.2015.)

Lähtökohdat olivat Antille haastavat. Hän vertasi itseään muihin todella synkin mielin ja koki muiden olevan paremmin valmistautuneita valitsemalleen alalle. Antti muistaa pelänneensä fyysisesti, että opinnot eivät suju ja epäonnistuminen tuntui hänen mielessään hyvin todennäköiseltä.

“Mulle tuli sellanen olo, että nyt mun on pakko suorittaa, pakko oppii ja pakko tehdä kaikkii asioita sen takii, et mä koin olevani velkaa siitä toisesta mahdollisuudesta ja mä tiesin, että mä joudun tekee paljon duunii et pääsen niiden muiden ihmisten tasolle. Mut se hetki oli varmaa niitä ensimmäisii kertoi ku mä aloin tekemään jotain yrittäjämäisesti. Se ympäristö sai muhun syttymään jonkinlaisen intohimon ja tarpeen tehdä jotain asialle. Se ympäristö sai mut kokemaan silleen, että mun on oltava jotain enemmän”. (Antin haastattelu 16.10.2015.)

Pakko on hyvä motivaattori, sanotaan. Näin myös ajatteli Antti ensimmäisenä opiskeluvuotenaan Laureassa. Hän valmisteli itsensä henkisesti isoon haasteeseen ja hyväksyi tilanteen realiteetit. Hänen yllätyksekseen ympäristö kuitenkin tuki häntä kaikessa tekemisessään ja antoi voimaa haaveilla jostain isommasta sisäisestä potentiaalista. Jonkin aikaa opiskeltuaan Antti alkoi uskomaan itseensä enemmän ja selvästi innostumaan joistakin aiheista. Hän sanoi kokeensa ensimmäistä kertaa selvästi yrittäjämäistä vastuunottoa elämässään.

“Mut sitte varsinaisesti yrittäjyyteen liittyen mun silmät aukes siinä vaiheessa, kun olin tyttöystävän kanssa sielä liikeideakilpailussa. Ja noh, sehän oli ihan paskaa, mut tyttöystävällä oli tullu sen jälkeen hyvä liikeidea, jonka mä pystyin kans allekirjottamaan. Mä halusin lähteä auttaa sitä sen idean kanssa. No me tiedettiin siinä vaiheessa, että koulussa on esihautomo, jonne me sitten

mentiin. Mietittiin, että voitais mennä iha vaa pyytää apua ja läpäl kysymään, et onks täs liikeideassa mitää järkee. No siten asiat lähti pyörii eteenpäin ja liikeidea sai ihan hyvää palautetta ja et meidän kannattaa alkaa tekee duunii sen eteen”. (Antin haastattelu 16.10.2015.)

Yhden kouluprojektiin liittyvän liikeideakilpailun ansiosta Antti päätyi pohtimaan liikeideaa. Hän innostui ajatuksesta ja kävi heti pyytämään apua kampuksella toimivasta yrityshautomosta. Tässä vaiheessa Antti yrittäjäidentiteetti oli alkanut selvästi kirkastumaan. Ensimmäisen oman idean jälkeen hän näki työelämän aivan uusin silmin. Liikeidea oli kuitenkin vielä tässä vaiheessa vasta idea ja heillä ei ole kokemusta mistään vastaavasta. Matka oli kuitenkin aloitettava jostain.

“No me alettiin kehittää sitä ideaa, mut sen jälkeen me ei saatu enää hirveesti tukee. Se oli enemmän sellasta, että lukekaa tosta kirja ja tehkää Business Model Canvas ilman mitää neuvoja. (...) Se ei varsinaisesti latistanu mua, koska mä olin jo omaksunu sen asenteen, että hei, nyt mulla on liikeidea. Nyt mulla on mahdollisuus siihen, että mä voin elättää itteni tällä joskus. En mä tietenkää tienny millä todennäköisyydellä, mut tiesin ainakin että se on mahdollista. Mä hyväksyin sen. Tää on nyt osa mua. Tää on yks juttu mitä mä teen”. (Antin haastattelu 16.10.2015.)

Oman liikeidean tuoma innostus ja itsevarmuus loisti Antin asenteessa. Hän oli vahvasti identifioitunut ihmiseksi, joka haluaa työllistää itsensä yrittäjänä. Hän ei väitänyt, että juuri tämä idea kantaa loppuun saakka, mutta hän oli ainakin löytänyt itselleen suunnan.

Jos tarkastellaan sitä, miten tämä ensimmäisen liikeidean parissa työskentely vaikutti Antin ammatilliseen identiteettiin, itsevarmuuteen ja haluun kehittyä ammatillisena, voisi helposti sanoa tapahtuman olevan ratkaisevassa roolissa. Antti sai paljon tukea koulusta ideansa eteenpäin viemiseen, auttoi luomaan kontakteja sekä opiskelemaan entistä kovempaa.

“Mä en oo miettiny sitä (ensimmäistä liikeideaa) aikasemmin kovinkaan isona juttuna, mut loppupeleissä se oli tosi iso juttu mulle. Tän ansiosta musta tuli myönteinen yrittäjyyttä kohtaan kun mulle annettiin vaan tarpeeks hyvä mahdollisuus ja ympäristö, joka tuki sitä. Vaikka se ei tukenu hyvin, se tuki kuitenkin läsnäolollaan. Siellä oli jotain, joka tukee positiivisesti mua pääsemään eteenpäin. Se antoi mulle tavallaan luvan kiinnostua yrittäjyydestä. Ja olihan se samalla hienoo kehittää omaa yritystä, opiskella samalla ja yritti yhtä aikaa kiritä muita kiinni osaamisessa, koska tässä vaiheessa oltiin aivan opintojen

alussa. Mut mua draivas se velan tunne, että mun on oltava muita parempi“.
(Antin haastattelu 16.10.2015.)

Oman liikeidean kehittäminen osana opintoja oli Antille hyvin tärkeä mahdollisuus. Haastattelussa hän ei omien sanojensa mukaan enää kokenut velantuntoisuutta, mutta sen sijaan hän koki tarvetta jatkuvalle kehittymiselle. Hän sanoi päässeensä yli siitä paniikinomaisesta tilasta, jossa hän oli ensimmäisen opiskeluvuotensa. Intohimon kautta hän nosti panoksia opiskelujen ja muun oppimisen suhteen. Hänelle oli todella tärkeää, että oppimisen vauhti pysyy yllä tavalla tai toisella.

Hän myös korosti ympäristön tuen ja palautteen merkitystä omalla polullaan. Hänen mielestään on hyvin tärkeää saada paljon palautetta eteenkin onnistumisten kautta. Juuri palaute on Antin mielestä muokannut hänestä sellaisen kun hän tänä päivänä on. Perheen, läheisten, ystävien ja koulukavereiden antama välitön palaute oli hänestä myös todella tärkeää. Se mahdollistaa oppimisen virheistään.

Antti lisäsi, että hänen muuttunut suhtautumisensa on myös muokannut hänen ympäristöään. Hän on saanut uusia ystäviä, jotka innostavat häntä. Ihmiset hänen ympärillään ovat myös innostuneet toteuttamaan itseään ja eteenkin ratkaisemaan ongelmia yhdessä. Tästä jatkuvasti kehittyvästä dialogista on muodostunut tehokas palautetta antava ympäristö, jossa jokainen kehittyy ja saa palautetta. Antti ei tarkoittanut palautteella pelkkää selkään taputtelua tai kriittistä tarkastelua. Hän tarkoitti sillä tekemistä, johon ympäristö reagoi selvästi. Onnistumisista saadaan kehuja ja kannustusta, mutta silti pitää miettiä mitä tehdä vielä paremmin seuraavalla kerralla.

“Toki mä oon saanu myös rakentavaa palautetta ja pyrkinyt korjaamaan asioita. Siitä mä oon saanu vielä lisää positiivista palautetta niistä asioista jotka mä tein ennen väärin ja herran jumala, se on kova juttu! Jotta sä voisit korjaa asioita palautteen perusteella, sulla pitää olla ympäristö, joka reagoi sun tekemiseen. Mutta tiettenkin sun pitää myös tehdä asioita, jotka antaa ihmisille syyn reagoida siihen mitä teet ja siitä on yrittäjyydessä kyse”. (Antin haastattelu 16.10.2015.)

Kun Antti miettii, mikä sai hänet uskomaan omaan ideaansa tai omiin kykyihinsä, hän korostaa muiden uskoa omaan tekemiseen. Ympäristön usko omaan tekemiseen luo siis myös uskoa itseensä. Antti kertoi haastattelussaan esimerkkejä, millä tavalla häneen reagoitiin kouluympäristössä. Hän mainitsee harmittelevasti, että opettajat harvoin antoivat hänelle eväitä yrittäjänä toimimiseen ja palaute koostui suurilta osin epäilystä. Sen sijaan muut opiskelijat innostivat tekemään ja kokeilemaan.

*“Esimerkiks mä oon ollut toimeksiantajana projektissa, jossa mä oon tehnyt markkinatutkimusta mun liikeideaan. Mua ei otettu ollenkaa tosissaan opettajien suunnalta, eikä opettajat uskonu, että musta vois tulla yrittäjä tällä idealla. Ne ei uskonu, että tää on mun oma juttu, ja se oli iha *****. Siis ei herranjumala, ei kukaan tee enää sellasta 2015 Laureassa. Ei kukaan voi sanoa sellasia asioita mitä mulle on sanottu tai nauraa mulle tärkeille asioille, miten mulle ollaan naurettu. Mut ei se mua enää haittaa, koska enää ne ei naura!”.*
(Antin haastattelu 16.10.2015.)

Antti oli kokenut jotkut keskustelut todella raskaina ja etenkin alentavina. Hän kuitenkin korosti, ettei ole antanut negatiivisten mielipiteiden vaikuttaa liikaa hänen työskentelynsä.

“Yrittäjän identiteetin kannalta on tosi tärkeä et suhun uskotaan, jotta sä uskoisit myös ittees. Palaute on se, minkä kautta tulee ilmi se, että joku uskoo suhun”. (Antin haastattelu 16.10.2015.)

Myöhemmin Antti päätyi suorittamaan työharjoittelua edellä mainittuun esihautomoon Hyvinkään kampuksella. Hänen tehtäviinsä kuului aloittavien yrittäjien auttaminen yrityksen perustamisessa sekä liikeidean suunnittelussa. Hän pääsi ensimmäistä kertaa elämässään päättämään omasta työstään täysin itse. Hän sai itse vaikuttaa siihen, miten opiskelijoita autetaan, millaiset tavoitteet hän itselle asettaa sekä miten tehdään yhteistyötä eri tahojen kanssa. Hän koki tämän ajanjakson hyvin positiivisena ja opettavaisena, jopa kriittisenä askeleena kohti yrittäjämäistä elämää.

Kova kolahdus oli se hetki, kun työt esihautomossa lopuivat. Antti oli tottunut itsenäiseen työskentelyyn, nautti siitä mitä teki ja jälleen hän alkaisi suorittamaan opintoja normaaliin tahtiin. Hän kuvaili oloaan tyhjäksi.

“Ehkä diipein hetki mulle oli se kun työt loppu sielä esihautomossa. Sen jälkeen mulle tuli tavallaan tyhjä olo, kun mä en tienny mitä mä teen mun elämällä ja hain töihin tosi huonolla menestyksellä ja niin edelleen.. eikä mulla ollut mitään. Ja sit mä löysin LaureaES:n (Laurea Entrepreneurship Society ry). Se oli tavallaan sellanen hetki, kun joku ois laittanu lumipallon vierimään. Sielä oli ihmisii, joita kiinnosti samat asiat kun mua ja mä aloin imee sitä tietoo itteeni”. (Antin haastattelu 16.10.2015.)

Merkityksettömän tyhjiön täytti Laurean kanssa tiiviisti yhteistyötä tekevä opiskelijavetoinen Laurea Entrepreneurship Society. Antille LaureaES tarjosi ympäristön, jossa on samankaltaisia

ihmisiä ja jotka olivat kiinnostuneita samoista asioista. Hän lähti mukaan tuottamaan tapahtumia ja kehittämään toimintaa. Hän sai työstään hyvää ja innostavaa palautetta. Vertaistuen merkitys kasvoi Antin elämässä heti löydettyään hänelle sopivan laumansa.

“Mä olin pitkään näiden mun yrittäjyysjuttujen kanssa yksin. En mä aiemmin saanu vertaistukee opiskelijana, joka on niin kiinnostunut yrittäjyydestä. Et sä huvikseen auttaa ihmisiä perustamaan yrityksiä. Sä et löydä sellasii ihmisiä hirveen montaa. Onneks on olemassa paikka, missä on ne ihmiset, jotka on valmiita tekee duunia sen eteen, että muut menestyy. Mä uskon, että se vertaistuki mitä mä oon saanu on auttanut mua kehittymään ihmisenä paljon nopeemmin, mitä oon kehittynyt aiemmin”. (Antin haastattelu 16.10.2015.)

Lopuksi Antti nosti esille esimerkillisen työskentelyn tärkeyden. LaureaES oli tarjonnut hänelle konkreettisia esimerkkejä, miten menestyä omassa työssään ja mahdollistaa suoraan oppimisen matkimalla.

“Toinen LaureaES:n kannalta tärkeä asia on toisten ihmisten esimerkki. Se, että jengi tekee oikeesti aika paljon hyvii asioita ilmaseks. Se on saanu mut miettii asioita. Ne tekee nyt huikeit asioit ilmaseks ja ne varmasti tulee myös menestymään omassa työelämässään. Mäkin haluan olla vielä menestynyt mun työelämässä ja siksi mun pitää ottaa muita kiinni. Mun on pakko juosta tässä messissä, jotta pysyn kyydissä. Se on antanu mulle iha sikana. Nykyään mä pidän itseäni jo vähän yrittäjähenkisenä. Mä oon vähän päässyt maistamaan sitä, mitä sen pitäis olla”. (Antin haastattelu 16.10.2015.)

5.3.2 Haastattelu 2: Tuomo

Tässä luvussa käydään läpi Tuomon tarinan. Hän oli kolmannen vuoden restonomiopiskelija Laureassa ja ei varsinaisesti ollut identifioitunut yrittäjäksi opintojensa ensimmäisten vuosien aikana. Kuitenkin yksi hetki muutti hänen tapansa suhtautua työhön koko loppu elämäkseen.

“Muhun iskee aina tommoset motivaatiopuheet ja mä innostun helposti tietynlaisista suullisista esityksistä. Koulussa sellanen kaveri ku Sani Leino piti meille pienen presiksen, tai tuli vierailemaan oppitunnille aamulla ja alko puhua sisäisestä yrittäjyydestä, ja ylipäätään yrittämisestä. Sillon mul lokshti jotain päästä ja mä hiffasin sen, et sisäinen yrittäjyys on varmasti se mikä mua kiinnostaa - se on tapa niinku kehittää itseensä. Ihan sama mikä se sun työ on, niin sä voit löytää sieltä elementtejä, joilla sä voit niinkun työskennellä kohti jotain päämäärää”. (Tuomon haastattelu 18.10.2015.)

Vierailevan puhujan ansiosta Tuomo pysähtyi pohtimaan omaa uraansa ja tapaansa toteuttaa itseään. Hänen opintonsa olivat lähestymässä päätöstään ja uran luominen oli varmasti hänelle ajankohtainen aihe. Pohdinnat sisäisestä yrittäjyydestä saivat Tuomon katsomaan maailmaa erilaisten lasien läpi ja hän huomasi löytävänsä itsensä yrittäjyyttä käsittelevistä tapahtumista.

“Ja täl samal opintojaksolla meille tuli yrittäjyystiistai-tapahtumaan osallistuminen niinku pakotettuna, tai se kuuluu osaks opintojaksoa. Siel törmäsin LaureaES:ään ja huomasin et hei, tähän näyttää siistiltä toiminnalta, et tohon ois kiva lähtee mukaan. Mut täytyy sanoo rehellisyyden nimissä, et silloinkin mä näin hyvin pitkälti sen välinearvon siinä. Eli mä näin, että se yhdistystoiminta vois olla jotain, joka tois mulle elämyksiä, kokemuksia ja mahdollisesti CV:hen täytettä”. (Tuomon haastattelu 18.10.2015.)

Laurea Entrepreneurship Society ry:n järjestämä yrittäjyystapahtuma kampuksella sai Tuomon innostumaan aiheesta entistä enemmän. Eteenkin hän näki tilanteessa mahdollisuuden, joka voisi auttaa häntä omalla urallaan eteenpäin.

Tuomo ei myöskään ollut opintojensa aikana aivan tietoinen, mitä kaikkea “yrittäjäskenessä” tapahtuu. Vasta uusiin ihmisiin tutustumisen jälkeen hän alkoi ymmärtämään, mistä oikeastaan olikaan kysymys.

“Ja vois sanoo näin, että se isoin klikki oli se sisäinen yrittäjyys, mut sit ku on tutustunu yrittäjyshenkisiin ihmisiin ja alkannu käydä tapahtumissa ja päässy sisään niinku start up pöhinään, sitä on pikkuhiljaa alkanu tajuu kui siistii sen on ja kui siistei tyyppei siihen koko skeneen liittyy”. (Tuomon haastattelu 18.10.2015.)

Uudenlaisen ympäristön löytäminen tuntui sopivan Tuomon tyyliin. Ahkeruus ja intohimoinen työskentely itselle tärkeiden asioiden eteen oli erittäin luonnollinen tapa suhtautua työhön jo ennestään.

“Mä oon semi intohimonen ihminen moneen asiaan, et mulle on luontasta tietyllä tavalla yrittää asioita ja niinku tehdä. Ku puhutaan urheilusta tai vastavasta, mulla on semmonen tietynlainen fighter spirit. Mutta ammattikorkeekoulu ehkä tarjos sen viitekehyksen siihen että se draivi vois niinku... yrittäminen voi olla se yks keino ehkä implementoida sitä draivia”. (Tuomon haastattelu 18.10.2015.)

Laureassa opiskelu on selvästi vaikuttanut Tuomon tapaan suhtautua yrittäjyyteen. Eteenkin hän painottaa yrittäjätarinoiden toimivuutta.

“Ja täl samal opintojakson Sani Leino kävi puhumassa. Voi sanoo, et se yksittäinen opintojakso on ehkä ainoa asia mikä on avannu mun silmiä yrittäjyyden suuntaan”. (Tuomon haastattelu 18.10.2015.)

Toinen mainittu asia oli LaureaES, johon Tuomo liittyi mukaan hyvin nopeasti kiinnostuttuaan yrittäjyydestä. Samanmieliset, vahvasti yrittäjyyteen kallellaan olevat opiskelijat tarjosivat loistavat puitteet oppia lisää siitä, mitä yrittäjyys todella voi tarkoittaa. Hyvin nopeasti Tuomo päätyi myös työskentelemään pieneen startup-yritykseen, jossa hän pääsi käytännössä harjoittelemaan taitoja, joita tarvitaan yrittäjämäisessä toiminnassa.

“Sit toisaalta kun on päässy sisään start up pöhinään, on tajunnu miten ideat voi skaalautua. Kyl se kuva yrittäjyydestä on selkeesti muuttunu. Ja kyllä se on koulun ulkopuolella tapahtunu. Ilman Laureaa mä en olis altistunu LaureaES:n toiminnalle, enkä mä ois tutustunu mun nykyseen työnantajaan, mut kyl ne kaikki aktiviteetit on ollu sinänsä koulun ulkopuolisii. Eli isoin vaikuttaja mun tähetkiseen asenteeseen on ollu LaureaES ja nykyinen työpaikka ja oma aktiivisuus. Käyn siis lähes viikottain jonkin näkösisä erilaisissa tapahtumissa ja yritän olla aktiivinen. Se on taas vaikuttanu aika paljon muhun. Koulun ulkopuolisii juttuja”. (Tuomon haastattelu 18.10.2015.)

Vaikka oppitunneilta Tuomolle ei jäänytkään innostunut kuva yrittäjyydestä, silti moni asia Laureassa tehtiin oikein. Hänestä erittäin hyvä ratkaisu oli, että opintojaksoon sidottuja yrittäjyysaiheisia tapahtumia oli pakko käydä läpäistäkseen opintojakson. Aina ei voi tietää etukäteen, mistä asioista sitä innostuu eniten. Siksi on hyvä, että joku painostaa tutustumaan tuntemattomiin aiheisiin.

“Omaakohtasesti esim pidin hyvänä sitä, et yhden opintojakson toteutuksen osa on ollu se, et mun on pitäny käydä Yrittäjyystiistai-tapahtumassa. Mä oon ainaki sen verran laiska ihminen, et jos mun pitää jäädä koulun jälkeen - noh, nykyään tilanne on tietenkkin eri - mut puoltoista vuotta sitten en ois varmaa jääny. Ei ois välttämättä kiinnostanu. Eli mä koen hyvin positiiviseks asian sen et mut on vähä niinku pakotettu, tai osallistettu opintojakson kautta mene-mään tämmöseen tapahtumaan, jossa lokahti päässä et hei, vitsi, tää oli tosi siisti tapahtuma ja tosi hyvä puhuja. Tulenpa myös jatkossakin osallistumaan näihin tapahtumiin. Mun mielest ois tärkeetä altistaa jengii ajatukselle - ta-

valla tai toisella - et yrittäjyys on vaihtoehto, koska se on varmaa, et on paljon ihmisii joilla on draivia”. (Tuomon haastattelu 18.10.2015.)

Tuomo kannusti siis jatkamaan perinnettä, jossa opiskelijoita sitoutetaan erilaisiin yrittäjyyttä käsitteleviin tapahtumiin. Hän myös uskoo, että ihmisissä on piiloutunut paljon sisäistä palloa tehdä asioita, joka ei ole välttämättä vielä päässyt valloilleen. Näiden innostavien puhujatapahtumien kautta inspiraatio voi syttyä ja leimahtaa liekkeihin, kuten Tuomon tapauksessa.

Hänen mielestään innostavia tarinoita tulisi jakaa myös nuorempien opiskelijoiden kesken. Jo lukioikäisten olisi hyvä kuulla onnistujien tarinoista ja uskaltaa unelmoida. Esimerkkien kautta he saattaisivat ymmärtää, että huikeita onnistumisia todellakin tapahtuu, eikä ne todellakaan ole niin kaukaisia kuin monet kuvittelevat. Näitä pieniä arjen ihmeitä on mahdollista tehdä myös itse.

“Mä uskon niinku innostaviin tarinoihin. Mun mielestä ois yks niinku fiksuimmista keinoista. Näytettäis semmosia aitoi tarinoita et se ei ois nii kaukanen asia. Ja tietysti ehkä voi olla niinkun esim lukioiässä voi hyvinki olla jo tietynlaisia projekteja joil saatais nuorii perustamaan yrityksiä vaik kesätöiks. Et ois tämmösii opintojaksoja. Vaik mikskä niitänyt sanotaan lukioiässä. Vois lähtee testaa jotai pientä”. (Tuomon haastattelu 18.10.2015.)

Tarinoiden kautta innostamisen lisäksi Tuomo kehotti myös panostamaan kokeilemisen kulttuuriin nuorten yrittäjyyskasvatuksessa. Eikä pelkästään nuorille, vaan myös ammattikorkeakouluopiskelijoille. Tätä on tehty jonkin verran, mutta Tuomon mielestä vielä olisi varaa kehittää toimintaa.

“Ku mieltii nii ehkä liiketalous ja nää voi ottaa mallii vähän siitä mitä Hot-Ra:ssa tehään, koska ne on paljon tapahtumissa mukana. Ne perustaa pop up -ravintoloita ja näin pois päin, nii mä en tiedä mite esim Likolaiset vois osallistaa siihen. Mut mielestä ois tärkeetä et tehtäs mahollisimman aitoja keissejä. Se on nii epämotivoivaa tehä semmosii kouluprojekteja, jotka menee suunnillee silppuriin”. (Tuomon haastattelu 18.10.2015.)

Oikean liiketoiminnan harjoittelu oli Tuomon mielestä tärkeää. Eteenkin, kun sellaista toimintaa on jo olemassa, miksi sitä ei käytettäisi laajemmin hyväksi. Näiden kokeilemiseen ja tekemiseen perustuvien opintojaksojen hyöty oli Tuomo mukaan suurinta antia, jota Laurea on hänelle tarjonnut opintojaksojen muodossa.

Koulutus ja työelämän tarpeet olivat muuttuneet Tuomon näkemyksen mukaan reilusti viime aikoina. Tutkintotodistusten arvo oli hänen mielestään pienentynyt ja työnantajien tarve muuttunut oma-aloitteisuutta suosivaksi. Silti opiskelijoilla oli hänen mielestään epärealistisia odotuksia tulevaisuuden työelämästä.

“Ehkä suurimmat hyödy, joita oon koulusta saanut, on pääsy mukaan ES:ään ja sit oon saanu ton nykysen kontaktin, mis oon töissä. Onhan siel koulussa varmaa jotai vahingos oppinuki, mut onhan se vähä semmonen välttämätön paha. Et pakkohan sun on saada joku paperi. Mun mielest AMK on uus lukio, tavallaan. Ei mut oikeesti, eihän se AMK-paperi oo enää mikää, et niitähän tulee joka tuutista. Tutkinnot on kokenu vähän inflaatiota. Ja sit jengillä on tosi epärealistisia odotuksii”. (Tuomon haastattelu 18.10.2015.)

“Mä uskon et opiskelijoiden ja nuorten on pakko omaksua yrittäjyys, koska mä uskon et työn luonne tulee muuttumaan aika paljon. Mä uskon et yhä enemmän ihmiset tulee räpäii projektei sieltä sun täältä. Tavallaan sen takii ois aika relevanttii esittää yrittäminen vaihtoehtona. Et opiskelijat tajuis et se ois vaihtoehto ja esitellä mitä se käytännös vaatii ja miten sitä voi tehdä. Se ois mun mielestä tosi hyvä. Käytännön valmiudet siihen, et te voitte myös tehdä toiminimellä näitä hommia ja opastettas et miten se asia kannattaa käytännös tehdä. Moni ei ees ajattele sitä vaihtoehtona. Se on vaa se trækki et sä meet kouluun ja saat paperit kätee ja haet töitä, mut ei se enää mee nii. Se ois aika tärkeetä, et koulut opettais yrittäjyyttä”. (Tuomon haastattelu 18.10.2015.)

5.3.3 Haastattelu 3: Vesa

Tässä luvussa käydään läpi Vesan tarina. Hän päätyi hakemaan opiskelemaan liiketaloutta Laureaan jääkiekkouransa loputtua ja löysi itsensä nopeasti Hyvinkään kampukselta.

“Jouduin Hyvinkäälle opiskelee liiketaloutta. Se et mä pääsin tämmöseen projektinjan rupees heti ruokkii sitä, mikä siel on ehk ollu kytemässä. Sitä kaupankäyntii, yrittäjyyttä ja omaa yritysidea. Puol vuotta olin siinä ympäristösä ja heti tuli oma yritysidea. Sit sai tavallaan sen toisen potkun sinne”. (Vesan haastattelu 20.10.2015.)

Päätäväisenä ja innokkaana kaverina Vesa löysi itsestään sisäisen yrittäjän ja päätyi kehittämään ensimmäistä liikeideaansa. Projektipainotteinen opiskeluympäristö oli hänelle täydellinen paikka lähteä kokeilemaan jotain uutta.

“P2P linja oli Laureassa ehdottomasti eniten mun yrittäjyyteen vaikuttava asia. Mun mielestä se pakottaa sut ajattelemaan sun omaa tekemistä. Ja just se, että ekojen projektien joukossa sattumoisin oli just se Oili-hanke, mis tustututtiin ja tutkittiin opiskelijayrittäjyyttä Laureassa. Se oli onni onnettomuudessa, et pääsi semmoseen heti ekana. Ja sit toinen oli semmonen projekti mikä taas sit nostatti sen, et en mä haluu tehdä muiden projektei. Et tää on ihan turhaa. Miks mä en tee semmosia asioita mistä mä ite tykkään? Sitä kautta tulee se, et tekee niitä omii asioita. Tekee niitä omia asioita mistä tykkää. Omii päätöksii. Yrittää itse”. (Vesan haastattelu 20.10.2015.)

Hyvin nopeasti Vesa ymmärsi haluavansa tehdä itse määriteltyjä projektitoimeksiantoja, joista hän voi hyötyä itse. Muille työn tekeminen tuntui hänestä typerältä, jos mahdollisuutena on kehittää jotain omaa ja innostavaa. Ei mennyt kauaa, kun hän löysi opiskelijatovereistaan kaksi kaverusta, joiden kanssa hän oli valmis miettimään jotain isompaa yhteistä ideaa.

“Mä rupesin enemmän hakeutuu semmosten ihmisten kaa ketkä mietti yrittäjyyttä yhtenä vaihtoehtona. Ja niitten kans mietittiin, et tehään joku projekti mikä on semmonen missä me saadaan ite päättää mitä tehään. Sit taas mietittiin sitä siltä kannalta, et miten se projekti vie eteenpäin. Et miten me saadaan maksimaalinen hyöty siitä. Sitten se pääty siihen, että maksimaalinen hyöty tulee kun perustetaan oma yritys. Eli sit kun koulu loppuu, se kantaa eteenpäi se oma yritys ja siellä voi sit työskennellä. Lähettiin samantien liikkeelle siitä, et istuttiin alas, otettiin fläppitaulu esille ja mietittiin mitä erilaisii yritysideoita ja liikeideoita keksitään. Ja mitähän meillä oli tavoitteena, joku 20-50 yritysideoa mitä piti saada ekana siihen taululle”. (Vesan haastattelu 20.10.2015.)

Päätös yrityksen perustamisesta syntyi vikkelään lyhyen aivoriihen tuotoksena ja töihin alettiin heti. Hyvällä yhteishengellä oli varmasti suotuisa vaikutus liikeidean suunnittelussa ja innostus "draivasi" tiimiä tekemään töitä kiehtovan projektin eteen. Opiskelijoilla oli kuitenkin reunaehdoja omalle idealleen, sillä kokemusta ja rahaa on tietenkin niukasti.

“Sit ruvettii miettii et missä raameissa lähetää liikkeelle. Tiedettiin, et oltiin opiskelijoit, joilla ei ollu fyrkkaa. Meitä piti löytää toimiala, missä ei tarvii isoo pääomaa eikä tarvii varastoo. Ne oli ainaki tavoitteena . Sit mietittiin oman osaamisen kautta et mite me voidaan lähtee tekee. Miten me osataan tehdä. Miten me voidaan perustaa yritys ku me ei olla ikinä perustettu yritystä. Me ei tiedetä mistää mitää”. (Vesan haastattelu 20.10.2015.)

Hyvin systemaattisen aivoriihen jälkeen he saivat karsittua potentiaalisista ideoista jäljelle parhaat. Aivan ongelmatonta idean kehittäminen ei kuitenkaan ollut, sillä nollabudjetilla on vaikeaa saada mitään aikaiseksi. Tiimi ei kuitenkaan lannistunut haasteesta vaan keksi vaihtoehtoisen tavan toimia yrittäjänä.

Siit sit lähettii tiputtelee ja päädyttiin yhdeen liikeideaan mikä oli kaikkien suosikki, kiinteistösiirtäminen. Se oli semmonen mikä kaikkii kiinnosti ja on edelleen mikä kiinnostaa. Mutta se ei vaa yksinkertaisesti ollu mahollista. Kaksi kuukautta me selviteltiin sitä, miten me saatais joukkorahotuksella tälläsellä pienellä pääomalla se liikkeelle. Mut ei saatu sitä pähkinää purettuu. Tuli liikaa haasteita. Ja sit ei muuta ku takas fläppitaulun ääreen. Ja sit päädyttiin tekemään sovelluksia, mikä taas sotii vähän tätä mejän osaamialuetta koska kukaa meistä ei osaa tehdä sovelluksia. Yhellä meistä oli sit joku tuttu, joka osaa tehdä näit sovelluksia. Siinä isoin duuni oli suostutella se mukaan. Ehkä vähä sattumalta tai yrityksen ja erehdyksen kautta kaikki meni eteenpäi, mut kyl se sit siit lähti liikkeelle”. (Vesan haastattelu 20.10.2015.)

Mikä pitää yllä Vesan intohimoa menestyä? Kaikessa yksinkertaisuudessaan vastaus näyttäisi olevan innostavat menestystarinat. Vesa sanoi hakevansa inspiroivaa materiaalia monista lähteistä ja antaa itselle luvan haaveilla menestymisestä. Edes intohimon ylläpito ei tapahdu itsestään, vaan sekin eteen on tehtävä paljon työtä.

“Inspiroivat tarinat on oikeestaan sellasii mitkä aina laukasee semmosen että haluan oppia lisää ja haluan vähintään olla yhtä menestynyt ku toi äijä. Noit on Youtube pullollaan, laitat sinne tai Googleen vaan hakua tai meet kirjastoon. Laita sinne jotain mielenkiintosa elämäntarinoita. Googlaa kuka on ollu menestynvä äijä, ja kato onks se kirjottanu jonku oman elämäntarinan. Vaatii ehkä vähän omaa eforttia mut kyl niit löytyy“. (Vesan haastattelu 20.10.2015.)

Tarinoille altistuminen oli siis selvästi tärkeä osa Vesan yrittäjäidentiteetin muodostumista sekä oppimista. Tarinoiden avulla hän sanoi hakevansa jatkuvasti uutta suuntaa ja uusia taitoja.

“Se on äärettömän tärkeätä lukee muiden tarinoita. Ei kukaan voi sitä tietoo sulle tuoda. Kyl sen pitää lähtee siitä, et sua kiinnostaa joku asia ja sä haluat oikeesti tietää sen asian. Tärkeintä on, et lähtee tutkii niitä juttui. Ei välttämättä lyö lukkoon et mä alan nyt tekee tätä, vaan et laittaa listalle ne mitä kiinnostaa ja ottaa niist selvää. Ja sit se varmasti muuttuu siin matkan varrella, mikä kiinnostaa. Mitä enemmän sä saat tietää asioista, se saattaa kiinnos-

taa sua enemmän tai sä tajuut et tää on ihan perseestä ja sitä kautta se muokkautuu. Mut se et jos sä istut joka ilta baarissa miettimättä yhtään tulevaisuutta, ei sekää oikee vie eteenpäi“. (Vesan haastattelu 20.10.2015.)

Millä kaikin tavoin Laurea on vaikuttanut Vesan yrittäjäidentiteettiin? Ilmeisesti hyvin paljon. Eteenkin mainittu kouluprojekti, jossa hän pääsi välittömästi tutustumaan Laurean opiskelijayrittäjyyttä tukeviin palveluihin. Myös LaureaES tuli tutuksi tuolla opintojaksolla. Eteenkin kahden viikon mittainen liiketoiminnan kehittämiseen keskittyvä intensiivileiri Cambridgessa kuulosti hänestä houkuttelevalta.

“Yks mikä on vaikuttanu mun asenteeseen on varmasti se ensimmäinen kouluprojekti missä mä selvitin juttui opiskelijayrittäjyydestä. Se oli varmaa täs opiskelun ohella semmonen mikä mä sain heti siitä tietää semmosia asioita ja palveluja mitä Laurea tarjoos. Esim innovillaa, spinnoo, erilaisii tapahtumii, pitch and beer, Cambridge Venture Camp. Se Cambridge oli se ensimmäinen potku et mä ajattelin et tonne mä haluun. Cambridgeen on pakko päästä. Pakko keksi yrityksii et pääsee sitten sinne“. (Vesan haastattelu 20.10.2015.)

Tarinoiden lisäksi Vesa oli kiinnostunut kokeneista ihmisistä ja heidän neuvoistaan. Hän piti suuressa arvossa ulkopuolisia puhujia, jotka kertoivat kokemuksiaan esimerkin ja kokemuksen kautta. Hänen mielestään tämän kaltainen suhtautuminen oli jokseenkin harvinaista, sillä monet opiskelijat eivät ymmärtäneet tämän kokemuksen tuomaa arvoa vielä tässä vaiheessa uraa. Itse hän kuitenkin piti kokeneiden asiantuntijoiden kommentteja tärkeinä oman idean kehittämisen suhteen.

Jossain määrin muut ihmisetkin on Laurean sisällä vaikuttanu. Mut ne on enemmän ollu niitä ketkä on sitte tullu ulkopuolisena juttelee aiheesta. Et tavallaa mä oon aina arvostanu sitä, et joku tulee suurella kokemuksella kertomaan et näin mä oon tehny tän. Nii se vaikuttaa muhun huomattavasti enemmän ku mä juttelen opiskelijoiden kanssa tuolla, et mitä mieltä ne on tästä aiheesta“. (Vesan haastattelu 20.10.2015.)

Asiantuntijoiden vinkkien lisäksi Vesa piti myös muuta ulkoista apua arvossa. Hän koki saavansa paljon inspiraatiota Laurea Entrepreneurship Society:n toiminnasta ja heidän palveluistaan. Uusia ideoita voi saada monesta paikasta, mutta erittäin usein niitä saa muilta aiheeseen vihkittyneiltä ihmisiltä.

”LaureaES tarjoos isoimman osan näistä palveluista mitä mä oon ite kokeillu. Niil o mielenkiintosimmat tarjonnat. Eli ku siel on semmosii ihmisii ketkä on

lähteny yrittäjyyteen, tai sit ne on ollu yrityksessä ja samanaikaisesti ne on erittäin kiinnostunu siitä yrittäjyydestä nii ne on miettiny sitä yritystä vähän eri tavalla. Tavallaan siel on tullu enemmän niitä kokemuksia ja herättäny aina ideoita ja mielenkiintoo. Ja sit tavallaan sitä jää itte mutustelee sitä tietoo, et voinks mä ite käyttää tätä johonki tai jos on joku tosi mielenkiintonen aihe ni sit sitä alkaa ain ite mieltii ja syventyy lisää siihe aiheeseen, ja sit taas se vie mukanaan ja vie sitä omaa osaamista ja kiinnostusta eteenpäi“. (Vesan haastattelu 20.10.2015.)

Palautteen saaminen oli myös välillä vaikeaa, eteenkin jos varta vasten pyytää apua. Opetushenkilöstön ja erilaisten asiantuntijoiden neuvoja voi olla vaikea sulattaa, jos ne ovat pahasti ristiriidassa omien näkemysten kanssa. Siitä huolimatta Vesa on joutunut miettimään ankarasti, voisiko hän sittenkin olla väärässä omien ajatustensa kanssa.

“Jonkun opettajan tai niin sanottu asiantuntijan kanssa ku oon jutellu, nii ku on kertonu sen oman yritysideoan nii sielt on tullu kommentteja, mitkä on sit taas sotinu sitä omaa ajatusmaailmaa vastaan. Siin on tullu vähän sit semmosia, että oonks mä ny miettiny iha perseelleen tän mun yritysideoan. Et toi on kumminki ollu pitkään alalla ja olevinaan asiantuntija, et oonks mä ny tehny iha perseelleen tän koko homman? Et onks mul mitää järkee tehdä tätä eteenpäi? On ne kumminki ollu ihan kannustavia ja enemmän kehotetaan miettimään tää asia joltai uudelta näkökannalta. Et ei oo tullu mitää tyrmäävää, et tää on ihan huono idea. Mut sit taas tavallaan jos se sotii sitä sun omaa arvo- ja ajatusmaailmaa vastaan, et mitä sua kehotetaan tekee“. (Vesan haastattelu 20.10.2015.)

Mitään aivan täysin lannistavaa kommenttia Vesa ei ollut onneksi joutunut kohtaamaan kysyessään apua ideoansa varten. Hän näytti ottavan rakentavan palautteen varsin hyvin vastaan. Hän oli myös vahvasti sitä mieltä, että parempi ottaa reilusti kritiikkiä vastaan, kun ottaa vastaan mitään sanomatonta selkään taputtelua.

“Mut mun mielestä pahinta in semmonen, et ei anneta kritiikkiä ja sit vaa taputellaan päähän et joo toi on hyvä idea. Ei sekään toimi. Mut ehkä siin taas mitataan sitä et onks valmis yrittäjäksi, et se on kumminki jatkuva prosessi, sä viet sitä eteenpäin sitä sun yritysideoaa. Et jos sä lannistut siihen sun ekaan kommenttiin, nii sit on mun mielest hyvä mieltii et onks sussa sellasta yrittäjän persoonallisuutta ja ooksä valmis sietää sitä et sielt tulee negatiivista kommenttia“. (Vesan haastattelu 20.10.2015.)

Vesa piti negatiivista palautetta vahvana osana yrittäjän arkea. Palautteesta ei pidä lannistua, vaikka se menisikin henkilökohtaisuuksiin. Sen sijaan niistä tulisi oppia ja kehittyä.

Kysyttäessä Vesan mielestä tärkeintä Laureassa opittua taitoa yrittäjän polulle, hän nosti esille kokonaisen uuden elämänsenteen. Hänen mukaansa Laureassa opiskelu oli tuonut hänelle uudenlaisen tavan katsoa maailmaa, kyvyn yhdistellä asioita toisiinsa sekä ymmärtää, miten hän voi oppia asioista lisää.

“On aika vaikee määrittää semmosia yksittäisiä yrittäjyystaitoja mitä olis oppinu Laureassa ollessa. Ehkä semmonen tietynlainen elämänsenne. Että ei tavallaan enää mee niin laput silmillä vaan pyrkii jatkuvasti kouluttautumaan ja ettämään uusia asioita. Ja siit taas mitä sielt on oppinu, nii vaikee sanoo semmosta yksittäistä uutta asiaa. Mä veikkaa et se on varmasti tämmöstä et mikä on laajentanu sitä omaa näkemystä vaikka myynnistä. Et se on kasvattanu sitä tietämystä, vaikka ei oo oppinu uutta asiaa. Et se silleen kasaantuu ja laajenee ja sit sielt tulee aasinsiltoja. Et okei, toi myynti liittyy vaik tähän, ja sit sä hiffaat et miten nää liittyy toisiinsa”. (Vesan haastattelu 20.10.2015.)

Myyntihenkisenä ihmisenä Vesa keskittyi paljon siihen, mitä kaikkea myynti voi olla erilaisissa ympäristöissä. Hän piti myyntiä selvästi yhtenä, ainakin itselle tärkeänä yrittäjän taitona. Muuten hän kuvailee yrittäjätaitonsa kehittyneen kokonaisuutena - tapana suhtautua asioihin. Myyntityö näytti kuitenkin olevan hänelle yksi kanava tarkastella yrittämistä ja oppia jatkuvasti uusia asioita aasinsiltojen kautta.

5.3.4 Haastattelu 4: Leena

Tässä luvussa käydään läpi Leenan tarina. Hän oli pitänyt itseään reippaana ja yrittäjähenkisenä ihmisenä jo ennen Laureassa opiskelua ja oli luonut vahvoja mielipiteitä omasta urakehityksestään. Jonkin verran Laurealla on ollut kuitenkin vaikutusta hänen urasuunnitelmiinsa.

Kysyttäessä, onko Laurea tukenut hänen suhtautumistaan yrittäjyyteen jollakin tavalla, hän oli ehdottomasti sitä mieltä, ettei oppitunneilla eväitä olla annettu lainkaan. Sosionomiopiskelijoita kohdeltiin hänen mielestään tulevaisuuden päivähoitajina, eikä yrittäjyyttä ole korostettu lainkaan vaihtoehtona työllistyä.

“Meistä sosionomeistahan tehään päiväkodin tätejä. Ja siis se on nii naurettavaa. Siis tuntuu siltä et oikee lytätään alas. “Ai et sä oot päiväkodin täti? Sä et oo mitää”. Meil on tämmönen koulutusohjelma. Et tavallaa seki et Kipinä oli siellä nii se oli ihan oikeesti omalla tavallaan tosi lifesaveri, koska mä rupesin

kelaamaan et onks tää ihan oikeesti mun ala, koska musta ei mitää päiväkodin tanttaa tule“. (Leenan haastattelu 29.10.2015.)

Jotain positiivistakin kuitenkin löytyi. Tikkurilan Kampuksella toimiva opiskelijayrittäjiä neuvova Esihautomo Kipinä oli tarjonnut Leenalle apua yrittäjyyteen liittyvissä kysymyksissä. Esihautomo Kipinän tehtävänä onkin auttaa opiskelijoita työstämään omia potentiaalisia ideoitaan eteenpäin.

”Ku mieltii sosiaalialaa, nii sä et ehkä menesty siellä. Että sä saatat oikeesti jäädä alle pari tonnii tienaaviin kuussa. Mä tiesin jo alusta asti, et must ei tuu sellasta. No, oikeestaa tää tuli jo ennen Kipinää, et musta ei tuu sellasta. Mä haluan ihan oikeesti menestyä“. (Leenan haastattelu 29.10.2015.)

Leena oli jo pitkän aikaa uskonut siihen, että hän kykenee parempaan kuin se, mihin hänen mielestään koulutusohjelma kannustaa. Hänestä paistoi läpi itsevarmuus ja usko hyvään tulevaisuuteen. Hän piti itseään työteliäänä, eikä hän selvästi ole muuttamassa linjaansa. Tämä ulospäin säteilevä luotto saattaa johtua siitä, että hän näyttää miettineen tulevaisuuttaan joissain asioissa hieman pidemmälle ja tietävän mitä haluaa tulevaisuudeltaan.

”Mulla on ittel ihan hyvä elintaso, mä haluan turvaa sellasen myös mun lapsille. En tarkota et must mikää ökyrikas tulis mut sanotaan nyt keskivertoo korkeempi. Sillee et jos mun lapsel menee fillari rikki, mun ei tarvii mieltii kahta kertaa voinks mä ostaa uuden vai en. Tähän tyyliin“. (Leenan haastattelu 29.10.2015.)

Vahva luotto taloudelliseen turvallisuuteen löytyi. Kuitenkaan palkkatöihin päätyminen ei kuulunut pitkän aikavälin suunnitelmiin, vaan hän näki selvästi enemmän mahdollisuuksia menestyä yrittäjän roolissa. Tältä pohjalta hän haki apua Esihautomo Kipinästä, josta sai inspiraatiota lähteä etsimään itselle sopivaa liiketoiminnan muotoa.

”No sit siihen tuli se et mä rupeen yrittäjäksi. Ja sit tavallaan Kipinän kautta se vahvistus lisää. Ja sit mä rupesin ehk aktiivisesti ettimäänki niitä keinoja ja pohtimaan, miten sosiaalialalla vois toimia yrittäjänä“. (Leenan haastattelu 29.10.2015.)

Kysyttäessä Leenalta, voisiko hän alkaa heti yrittäjäksi, hän mainitsi ajankohdan olevan suuri haaste ja idean luominen vaatisi kovia ponnisteluja. Hän oli kuitenkin saanut opiskelijakollegaltaan paljon inspiraatiota ja sen vuoksi he lähtivät työstämään myös omaa liikeideaansa.

Yksinyrittäjänä toimiminen ajatuksena ei innostanut häntä, joten oli luonnollista lähteä rakentamaan ideaa kaverin kanssa.

“Voisin joo, mut se vaatii sit aika paljon luovuutta ja omalla tavallaan kekseliäisyyttä. Ja se on mulle tosi iso haaste. Heikki autto mua iha sikana uskoo yrittäjyyteen. Meil Heikin kans se homma toimi, koska aatellaan ihan eri maailmoista. Tavallaan se heittää juttui ja mä poimin sieltä ne helmet. Nii sitä kautta me pystyttiin ja lähettiinkin kans kehittää tätä meidän prokkista (liikeidea). Mä en välttämättä haluis lähtee tekee tätä yksin, et kyl mä haluaisin siihen jonku kaverin”. (Leenan haastattelu 29.10.2015.)

Yrittäjyys näytti olevan Leenalle selvästi potentiaalinen vaihtoehto työllistyä, mutta ajankohda ei vielä ole oikea. Osasy tähän oli lähestyvä vaihto-opiskelukausi, jolta hän odottaa itsensä paljon. Yrittäjyysteemaa hän ei kuitenkaan aiokoneut koko vaihdon ajaksi unohtaa, sillä kansainvälinen liiketoiminta houkutti paljon.

“Toisaalta lähitulevaisuus näyttää tosi huonolta. Kato ku mä lähen vaihtoon. Siel mul ei todennäkösesti oo mitää aikaa aatella. Siel mä elän varmaa ihan puhtaasti hetkessä. Siel mä keskityn siihen kansainvälisysteemaan. Itseasias mikä nyt on ollu ton harjottelun myötä tosi vahvana mielessä, eli miten vois yhdistää yrittäyden, mielenterveyden ja kansainvälisyyden. Et se on semmonen mitä mä oon pohtinu tän harjottelun aikana”. (Leenan haastattelu 29.10.2015.)

Haastatteluhetkellä meneillään ollut työharjoittelu oli myös herätellyt ajatuksia mahdollisista liiketoimista ulkomailla sekä kansainvälisesti. Mitään selkeitä ideoita ei siis vielä näytänyt olevan, mutta Leena selvästi käytti paljon aikaansa erilaisten mahdollisuuksien selvittämiseen.

”Just mun poikaystävän kanssa puhutaan siitä, et ku se lukee molekyylibiotieiteitä Suomessa, sillä ei oo suomessa tulevaisuutta. Et ei vaan oo. Nii meidän on ehkä pakko lähtee ulkomaille. mutku me ollaan molemmat sillee et koska lähetään jo. Ni se ois tosi jees. Ja ehkä must tuntuu et ulkomailla on paremmat mahollisuudet bisneksen pyörittämiseen. Suomes on kumminki rajotettua tavallaan. Toisaalt ei voi yleistää ulkomaita, et se riippuu maastaki mihin sä menet tavalla. Ja mite itte sit sopeutuu sinne, ku sithä me ollaan maahanmuuttajia. Mut se on kaikki nähtävissä”. (Leenan haastattelu 29.10.2015.)

Leena koki ulkomaille lähdön lähes pakollisena vaihtoehtona, mutta se ei ollut hänestä huono asia. Hän näki ulkomailla yrittämisen helpompana ja mahdollisempana. Maahanmuuttajan rooliin sopeutuminen oli hänestä haastavaa, mutta ei millään tavalla ylitsepääsemätöntä.

Kun Leenalta kysyttiin, millaisia muutoksia hän haluaisi nähdä Laurean opetuksessa liittyen yrittäjyyteen, hän nosti esille monta asiaa. Ensinnäkin, koko opetussuunnitelma oli rakennettu hänen mielestään liian vaikeaksi opiskelijalle, joka haluaa valita kurseja eri aloilta. Hän ennen kaikkea toivoi, että hänellä olisi ollut valinnanvapautta suunnitella itselleen sopivat opinnot helposti ilman ylimääräistä vaivaa. Hän halusi yrittäjyyden olevan isompi osa kaikenlaisia opintojaksoja. Kurssisisällön ei siis tulisi vastata pelkästään yhtä rajattua palkkatyötä.

“Ne vois ihan oikeesti kehittää niiden opinto-ohjelmahässäkkää. Tästä mä oon mun mielest avautunu aikasemminki. On oikeesti tosi hienoo, et sä voit valita jokaselt kampukselta kaikennäköstä, jokasest eri opinto-ohjelmast. Mutku se ei ihan oikeesti toimi. Vaikka silleen sanotaa, et sä voit erikoistuu mielenterveyteen, vanhuksiin, lapsiin ja whatever. Sit meil ei oo kuitenkaan vanhuskursei meidän koulussa. Sit jos sä keskityt mielenterveyteen, sun pitää mennä sairaanhoitajien kursseille. Niitä ei löydy mistään - usko pois mä olen etsinyt. Ja kun maikatkaan ei ihan oikeesti tiedä niistä, nii se ei ihan oikeesti toimi. Meistä kaikista tehään jotai hiton lastentarhanopettajia”. (Leenan haastattelu 29.10.2015.)

Nii ihan oikeesti vois kurssivalinnoissa ja koko siin systeemissä koittaa tuoda lisää sitä valinnanvapautta ja yrittäjyyttä ihan jokaiselle opintolijalle ja alalle. Tai hommais sinne opettajia, jotka ois innovatiivisia ja tietäis näistä jutuista. Et ne vois tietsä salakavalasti sniikkaa ne (yrittäjäsenteen) oppilaitten päähän. Koska ihan oikeesti must tuntuu et sillä henkilökunnalla on isoin merkitys tossa”. (Leenan haastattelu 29.10.2015.)

Helppoutta kurssivalintoihin sekä lisää yrittäjyyttä kaikille opintoaloille. Näillä eväillä Leenan mielestä yrittäjyydestä kiinnostuneita opiskelijoita voisi kannustaa eteenpäin. Opettajien tuki aloittavan yrittäjän polulla koettiin tärkeänä ja sitä ei näköjään tarjottu riittävästi.

6 Yhteenveto ja pohdinta

Yhteenvedossa käydään läpi tutkimuksen kannalta oleelliset asiat, kuten miten tutkimus vastaa asetettuihin tutkimuskysymyksiin, mitä tuloksia saatiin sekä miten tutkimus onnistui tavoitteisiin nähden. Lisäksi tässä luvussa pohditaan aikaansaatuja tuloksia aiempaan tutkimustietoon sekä tutkimusmenetelmien luotettavuutta ja aineiston käyttökelpoisuutta.

Olellaisena osana tässä tutkimuksessa on myös tarjota tietoa tulosten perusteella toimeksiantajan käytettäväksi. Aiempaa vastaavaa tutkimustyötä ei ole tehty Laurea-ammattikorkeakoulussa, joten on myös aiheellista mainita joitakin mahdollisia jatkotutkimusaiheita ja -kohteita aiheeseen liittyen. Tämän tutkimuksen tulokset voivat toimia eräänlaisena keskustelunavaajana opiskelijoiden yrittäjäidentiteetin tukemisen saralla ammattikorkeakoulujen keskuudessa. Vielä on paljon asioita joita emme tiedä, ja siksi tutkimustyön on jatkuttava. Myös muita opiskelijoita sekä opetushenkilöstöä on syytä kannustaa tuomaan oman kortensa kekoon yrittäjäidentiteettiä koskevalle tutkimuskentälle.

6.1 Tärkeintä on sisäinen yrittäjyys

“[yrittäjyys] koostuu osittain synnynnäisistä luonteenpiirteistä ja lahjakkuudesta, sekä osittain ympäristön suhtautumisesta ja oppimisen aikaansaamista seikoista”. (Luukkainen ja Wuorinen 2002, 17.)

Kuten Luukkainen ja Wuorinen (2002, 12) muotoilee, yrittäjyys on käsitteenä todella problemattinen sekä mahdotonta määritellä. Myös tässä tutkimuksessa esiin nousseet määritelmät tukevat tätä ajatusta, sillä kuva yrittäjyydestä muodostuu jokaisen omien kokemusten ja tulkintojen kautta. Haastatteluista ilmeni kuitenkin, että jotkin määritelmät toistuvat muita useammin.

Kysyttäessä haastateltavilta heidän määritelmiään yrittäjyydestä, kaikki nostivat esille sisäisen yrittäjyyden teeman. Opiskelijat olivat sitä mieltä, että yrittäjyys on eräänlainen tapa tai asenne suhtautua työhön ja mahdollisesti myös työllistää itsensä. Haastateltavat näyttäisivät olevan yhtä mieltä siitä, että sisäinen yrittäjyys sisältää ajatuksen vahvasta luottamuksesta omiin kykyihinsä oppia sekä selviytyä vastaan tulevista haasteista. Kolme haastateltavaa mainitsi, että yrittäjämäisyyteen ei välttämättä tarvita yritystä, vaan palkkatyössä voi myös toimia yrittäjämäisesti. Heidän mielestään kyse on enemmänkin elämäntavasta, jossa yhdistyvät omat intohimot, osaaminen ja kyky ratkaista ongelmia.

Toistuvina teemoina esiin nousi myös omatoimisuus ja vastuu. Haastateltavat pitivät hyvin tärkeänä ajatusta siitä, että he voivat itse vaikuttaa omaan työskentelyynsä. Halu valita omat polkunsu kuuluu heidän mielestään vahvasti yrittäjämaiseen asenteeseen. Tätä ideaa he kuvailivat sanoin omatoimisuus, itsenäisyys, sisäinen yrittäjyys ja yrittäjähenkisyys.

“Sanoisin, että sellanen “mä pidän huolen itsestäni” -vaisto on tän kaiken takana”. (Antin haastattelu 16.10.2015.)

Haastatteluiden edetessä pidemmälle haastateltavat nostivat esille esimerkkejä konkreettisemmista asioista, jotka olivat heille tunnusomaisia yrittäjän piirteitä. Tällaisia asioita olivat muun muassa pitkäjänteisyys, oppimishalu, ennakkoluulottomuus, rohkeus ja halu tarttua mahdollisuuksiin.

“Yrittäjillähän on semmonen asenne, et yrittää kaivaa mahdollisuuksia erilaisista tilanteista”. (Vesan haastattelu 20.10.2015.)

Haastateltavien kuva yrittäjyydestä vaikutti siltä, että yrittäjyys on kuin sisäinen kompassi, joka määrää tekemisen suunnan ja vauhdin. Tilanteesta riippuen kompassin suunta muuttuu tai pysyy samana. Joskus taas koneeseen tarvitaan lisää kierroksia ja yrittäjä on näissä tilanteissa kykenevä suoriutumaan korkealla tasolla. Vastaavasti ajoittain on vapaus valita madaltaa kierroksia ja antaa stressin laskeutua, jotta toimintakyky pysyy yllä. Koska tekemisen vimma kumpuaa omasta halusta tehdä asioita omalla tavallaan, on siihen myös ilmeisen helppo sitoutua henkisesti. Haastateltavien mielestä yrittäjiä näyttää siis ohjaavan todella voimakas sisäinen motivaatio.

Jokainen haastateltava sanoi pitävänsä itseään yrittäjämäisenä. Kuitenkin jokainen muotoili käsitteen hieman eri tavoin. Määrittelyissä pelattiin pääasiassa samoilla pelinappuloilla, kuten sisäisellä halulla, potentiaalilla vaurastua tai elättää itsensä, intohimolla johonkin asiaa sekä mahdollisuudella käyttää omia kykyjään johonkin arvostamaansa tekemiseen. Yhteistä kaikilla yrittäjyyden määrittelyillä oli kuitenkin sisäinen palo ja halu saada elämällään jotain aikaiseksi. Aineistosta oli tulkittavissa lievää vastakkainasettelua työntekijöiden ja yrittäjien välillä. Yrittäjyyttä arvostettiin ehkä juuri siksi, että yrittäjän on mahdollisuus ottaa vastuu työajoistaan ja -tavoistaan. Palkatulle työntekijälle tätä vapautta ei kaikissa työpaikoissa suoda. Palkkatyö ei kuitenkaan ole esteenä yrittäjämäiselle tekemiselle. Kyse on loppujen lopuksi vastuun ottamisesta ja sen kantamisesta. Kaikkien haastateltavien mielestä työntekijänä on myös mahdollista päästää sisäinen yrittäjä valloilleen ja käyttää sitä vahvuutena urallaan.

“Mut mun mielestä tärkeintä on edelleen se sisäinen yrittäjyys. Olit sä sitten missä duunissa tahansa, sä pystyt löytämään sieltä niitä keinoja toimia sisäisenä yrittäjänä“. (Tuomon haastattelu 18.10.2015.)

6.2 Yrittäjäidentiteetin tukeminen on ihmisen tukemista

Tutkimusaineisto haastateltujen opiskelijoiden yrittäjäidentiteetin kehittymisestä jaettiin tutkimusvaiheessa kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa tarkastelun kohteena oli yrittäjäidentiteetin kehittyminen ennen Laureassa opiskelua ja toisessa vastaavasti opintojen aikana. Tässä yhteenvetoluvussa yhdistetään nämä kaksi tarkasteluajanjaksoa yhdeksi kokonaisuudeksi.

Erittäin tärkeä huomio elämänkertoja tarkastellessa oli se, että kolmella neljästä haastatellusta opiskelijasta on ollut yrittäjiä omassa suvussa tai perheessään. Siitä huolimatta ainostaan yksi neljästä on todella harkinnut yrittäjyyttä uravaihtoehtona ennen omia korkeakouluopintojaan Laureassa. Skeptinen suhtautuminen yrittäjyyteen esimerkiksi oman perheenjäsenen yrittäjätaustan vuoksi oli haastatteluissa yleistä jossakin vaiheessa elämää. Nuorena yrittäjäperheessä eläminen ei välttämättä tuonut esiin yrittäjyyden hyviä puolia ja sen vuoksi kuva yrittäjyydestä saattoi olla hyvinkin negatiivinen tietyssä elämänvaiheessa. Tästä huolimatta nämä kolme yrittäjyyttä nuoruudessaan sivusta seurannutta olivat haastatteluhetkellä todella vahvasti yrittäjäksi identifioituvia ihmisiä.

Kaikkia opiskelijoiden tarinoita yhdisti vahva ihailu yrittäjyyttä kohtaan, jota voisi luonnehtia jopa sankarilliseksi ihailuksi. Tämän kaltainen suhtautuminen yrittäjyyteen ei ole lainkaan tavatonta, sillä useissa tutkimuksissa nuoret näyttävät mieltävän yrittäjyyden sankarillisena työnteon muotona, johon liittyy itsenäisyys, riippumattomuus, itsevarmuus, rohkeus, kontrolli, päätösvalta, luovuus, kekseliäisyys, vapaus ja menestymisen mahdollisuus (Esim. Leskinen, 1999; Nevanperä, 2003; Ristimäki, 2004; Tonttila, 2010; ks. myös Henderson & Robertson, 2000). Yrittäjyys ei siis ilmene ihmisten keskuudessa vain uravalintana tai tapana tehdä työtä, vaan siihen liittyy myös vahva yhteys sankaritarinan arkkityyppiin. Torkki (2014, 36) sanoo, että ihmisaivojen olennaisimpia taipumuksia on tunnistaa tunnettuja hahmoja kaikesta ympäröivästä informaatiosta, jollaisia myös tarinat ovat. Hahmolla tarkoitetaan tässä tapauksessa tarinallisia muotoja ja malleja, ei fyysisiä hahmoja. Elämänkerroissaan haastateltavat korostivat monin paikoin ihailuaan yrittäjiä sekä yrittäjyyttä kohtaan. Eteenkin yrittäjätarinoiden ihailu ja arvostaminen antaa viitteitä siitä, että myös haastateltavat tunnistavat tiedostamattomasti sankaritarinan arkkityypin ja pitävät sitä kannustavana (vrt. Piiraine 2014, 6-12).

“Ja täl samal opintojakson Sani Leino kävi puhumassa. Voi sanoo, et se yksittäinen opintojakso on ehkä ainoa asia mikä on avannu mun silmiä yrittäjyyden suuntaan (...) Mä uskon niinku innostaviin tarinoihin. Mun mielestä ois yks

niinku fiksuimmista keinoista. Näytettäis semmosia aitoi tarinoita et se ei ois nii kaukanen asia”. (Tuomon haastattelu 18.10.2015.)

Yrittäjätarinoihin voi tutustua monin tavoin. Luennoitsijat ovat varmasti vaikuttaneet omalta osaltaan ihmisen haluun yrittää, mutta tarinoihin pääsee myös käsiksi kirjallisuuden ja keskusteluiden kautta. Tärkeintä kuitenkin on aito kiinnostus aiheeseen ja halu oppia uutta.

“Se on äärettömän tärkeätä lukee muiden tarinoita. Ei kukaan voi sitä tietoo sulle tuoda. Kyl sen pitää lähtee siitä, et sua kiinnostaa joku asia ja sä haluat oikeesti tietää sen asian. Tärkeintä on, et lähtee tutkii niitä juttui. Ei välttämättä lyö lukkoon et mä alan nyt tekee tätä, vaan et laittaa listalle ne mitä kiinnostaa ja ottaa niist selvää. Ja sit se varmasti muuttuu siin matkan varrelle, mikä kiinnostaa. Mitä enemmän sä saat tietää asioista, se saattaa kiinnostaa sua enemmän tai sä tajuut et tää on ihan perseestä ja sitä kautta se muokautuu. Mut se et jos sä istut joka ilta baarissa miettimättä yhtään tulevaisuutta, ei sekää oikee vie eteenpäi”. (Vesan haastattelu 20.10.2015.)

Kuten Hänninen (2002, 60) toteaa, identiteetin muodostuminen on luonteeltaan tarinallinen luomus, myös haastateltavat kokivat oman yrittäjäidentiteettinsä kehittymisen tarinana. Yrittäjyydelle annetut merkitykset ovat vaikuttaneet haastateltavien omaan identifioitumiseen selvästi. Sen lisäksi, että opiskelijat pitivät yrittäjämäisiä ihmisiä jollain tasolla sankarillisina, he myös näyttivät suhtautuvan omaan kasvutarinaansa kuin sankaritarinaan. Heidän omista kertomuksistaan nousi esille vahva halu kasvaa ja kehittyä, joka viittaa sankaritarinan arkkityypille ominaiseen initiaatio-vaiheeseen. Lisäksi jokaisessa tarinassa oli havaittavissa elämänvaihe, jonka aikana he ovat omaksuneet itselleen yrittäjämäisen tavan tehdä asioita, joka taas on tyypillinen sankaritarinan alku (Vogler 1985). Luonnollisesti jokaisen haastatellun opiskelijan tarina kulki eri vaiheessa, mutta kaava on nähtävissä selvästi.

“Mäkin haluan olla vielä menestyny mun työeämässä ja siks mun pitää ottaa muita kiinni. Mun on pakko juosta tässä messissä, jotta pysyn kyydissä. Se on antanu mulle iha sikana. Nykyään mä pidän itteäni jo vähän yrittäjähenkisenä, koska mä oon vähän päässy maistamaan sitä, mitä sen pitäis olla”. (Antin haastattelu 16.10.2015.)

”Mulla on ittel ihan hyvä elintaso, mä haluan turvaa sellasen myös mun lapsille. En tarkota et must mikää ökyrikas tulis mut sanotaan nyt keskivertoo korkeempi. Sillee et jos mun lapsel menee fillari rikki, mun ei tarvii mieltii kahta kertaa voinks mä ostaa uuden vai en. (...) No sit siihen tuli se et mä rupeen yrittäjäks. Ja sit tavallaan Kipinän kautta se vahvistus lisää. Ja sit mä rupesin

ehk aktiivisesti ettimäänki niitä keinoja ja pohtimaan, miten sosiaalialalla vois toimia yrittäjänä“. (Leenan haastattelu 29.10.2015.)

Elämäkertojen juonenkäänteitä tutkimalla huomasi, että kunkin haastateltavan elämässä tapahtunut haaste tai suunnanmuutos on ollut selvästi vaikuttamassa yrittäjäidentiteetin ja uravalintojen suhteen. Juonenkäänteitä yhdisti ympäristön tai sisäisen halun pakottama tarve tehdä jotain eri tavalla. Tällaisia juonenkäänteitä ovat olleet alanvaihdokset, tyytymättömyys uran nykyiseen kulkuun sekä ympäristön tuomasta inspiraatiosta seuranneet muutokset. Myös lisääntynyt tietoisuus yrittäjyydestä on vaikuttanut omaan identifioitumiseen.

“Meistä sosionomeistahan tehään päiväkodin tätejä. Ja siis se on nii naurettavaa. Siis tuntuu siltä et oikee lytätään alas. “Ai et sä oot päiväkodin täti? Sä et oo mitää”. Meil on tämmönen koulutusohjelma. Et tavallaa seki et Kipinä oli siellä nii se oli ihan oikeesti omalla tavallaan tosi lifesaveri, koska mä rupesin kelaamaan et onks tää ihan oikeesti mun ala, koska musta ei mitää päiväkodin tanttaa tule“. (Leenan haastattelu 29.10.2015.)

Näihin suuriin juonenkäänteisiin liittyi vahvasti vastuun ottaminen. Muutos lähtökohtaisesti on epävarmuutta luova tila, joka pakottaa tekemään asioita. Kyky kantaa vastuu omista valinnoistaan korosti juuri näissä hetkissä. Päätösten tekeminen ei ole aina mukavaa, mutta se on pakollista, mikäli haluaa itse päättää kohtalostaan. Haastatteluista ilmenee, että vaikka juonenkäänteiden oli laukaissut ulkoinen asia, he olivat silti päättäneet omasta halustaan suunnata entistä vahvemmin yrittäjyyden suuntaan ja kantaa päätöksen tuoma vastuu.

“Se nopee muutos aiheutti Identiteettikriisin tietenki. Se et on ollu se vahva näkemys koko lukion ajan et tätä (jäkiekkoa) mä rupeen tekee. Toki onhan siinä ollu aina semmone pieni plan b, et mites sit jos ei tuukkaa jääkiekkoiljaks, nii onhan siin ollu koko ajan taustalla se et okei, mä lähen opiskelee jos-sai vaiheessa. Mut sit siin vaihees ku teki sen päätöksen et ei enää jatka jääkiekkoo nii kyl siin hetken mietti päätään puhki et mitä täs rupee tekee”. (Ves-san haastattelu 20.10.2015.)

Juonenkäänteiden lisäksi myös pienemmät konkreettiset asiat olivat olleet huomattavan suuressa roolissa, etenkin opiskelujen aikana. Jokainen haastateltava korosti, että Laurean tarjoaman yrittäjyyskasvatuksen myötä he olivat tutustuneet yrittäjyyteen syvemmin ja lähteneet kehittämään yrittäjätaitojaan pidemmälle. Etenkin yrittäjyyteen liittyvät opintojaksot ja muut opiskelijayrittäjyyttä tukevat tavat suorittaa opintopisteitä olivat laukaissseet syvän kiinnostuksen yrittäjyyttä kohtaan. Myös opintojaksoilla vierailevat yrittäjyydestä luennoivat puhujat ovat aineiston perusteella tärkeitä ajatusten herättäjiä.

“P2P linja oli Laureassa ehdottomasti eniten mun yrittäjyyteen vaikuttava asia. Mun mielestä se pakottaa sut ajattelemaan sun omaa tekemistä. Ja just se, että ekojen projektien joukossa sattumoisin oli just se Oili-hanke, mis tustuttiin ja tutkittiin opiskelijayrittäjyyttä Laureassa. Se oli onni onnettomuudessa, et pääsi semmoseen heti ekana”. (Vesan haastattelu 20.10.2015.)

Potku yrittäjän polulle lähti Laureasta jokaisen haastateltavan kohdalla. Vaikka äänensävy Laurean yrittäjyyskoulutusta kohtaan onkin hieman negatiivinen, tarinoista selviää, että Laurean panos näiden yksilöiden yrittäjämönteisyyteen on ollut kiistaton. Ensimmäinen kosketus opiskelijayrittäjyyteen erilaisissa projekteissa ja opintojaksoilla näytti johtavan kaikkien kohdalla siihen, että haastateltavat alkoivat itse toimia projektitoimeksiantajina muille opiskelijoille sekä johtamaan erilaisia projekteja. Tämä voidaan tulkita eräänlaiseksi yrittäjämäiseksi vastuunottamiseksi ja osaksi heidän valitsemaansa polkua.

Yrittäjäidentiteetti selvästi kehitti tekemisen ja kokeilemisen kautta. Laurea antoi heille loistavia mahdollisuuksia haastaa itseään ja työstää itselleen mielenkiintoisia projekteja osana opintoja. Tätä mahdollisuutta käytettiin kiitettävästi hyväksi, mutta henkilökohtaista tukea yrittäjyyden suhteen haastateltavat kokivat saavansa vähemmän. Kehittävää ja kannustavaa palautetta saatiin liian vähän. Haastateltavien mielestä koulun tarjoama palaute oli luonteeltaan selkään taputtelua, eikä se kasvata opiskelijoita ammatillisesti saati vie liikeideoita eteenpäin.

“Mä en oo miettiny sitä (ensimmäistä liikeideaa) aikasemmin kovinkaan isona juttuna, mut loppupeleissä se oli tosi iso juttu mulle. Tän ansiosta musta tuli myönteinen yrittäjyyttä kohtaan kun mulle annettiin vaan tarpeeks hyvä mahdollisuus ja ympäristö, joka tuki sitä. Vaikka se ei tukenu hyvin, se tuki kuitenkin läsnäolollaan”. (Antin haastattelu 16.10.2015.)

“Jonkun opettajan tai niin sanottu asiantuntijan kanssa ku oon jutellu, nii ku on kertonu sen oman yritysideoan, nii sielt on tullu kommentteja, mitkä on sit taas sotinu sitä omaa ajatusmaailmaa vastaan. Siin on tullu vähän sit semmosia, että oonks mä ny miettiny iha perseelleen tän mun yritysideoan”. (Vesan haastattelu 20.10.2015.)

Henkilökunnan tapa tuoda yrittäjyys opintojen arkeen oli haastateltavien mielestä kriittisessä roolissa. Yrittäjämäisiksi identifioituvat opiskelijat toivoivat koulutushenkilöstöltä innostavaa ja inspiroivaa otetta yrittäjyyttä kohtaan.

Yrittäjäidentiteettiin kuuluu kyky löytää keinot omien intressien toteuttamiseen ja tämä pätee myös oikeanlaisen ympäristön etsimiseen. Koulun tarjoama henkinen tuki yrittäjyyteen ei tuntunut haastateltavien mielestä riittävän vahvalta, joten tukea etsittiin muiden yhteisöjen kautta. Tällaisia yhteisöjä olivat Laurea Entrepreneurship Society, eri kampuksilla toimivat esihautomot sekä erilaiset yrittäjyystapahtumat. Yrittäjyydestä kiinnostuneet opiskelijat tuntuivat kaipaavan vertaistukea samanmielisiltä ihmisiltä ja siksi myös hakivat apua ja inspiraatiota heidän seurastaan. Tätä vahvaa ryhmäidentiteettiä voisi kutsua jopa hengenheimolaisuudeksi, sillä haastatteluissa korostui ehdottomasti ylitse muiden yhteenkuuluvuuden tunne muiden yrittäjämielisten kanssa. Pelkkä ajanviete ei kuitenkaan ollut näiden yhteisöjen tarkoitus, vaan niihin liittyi vahvasti yhdessä tekeminen. Jokainen haastateltu antoi suuren työpäntöksen yrittäjyystapahtumien toteuttamiseen edellä mainituissa yhteisöissä. Itsensä toteuttaminen ja yhdessä tekeminen näyttävät olevan yrittäjämäistä ryhmäidentiteettiä kannattelevia arvoja.

“Ja sit mä löysin LaureaES:n. Se oli tavallaan sellanen hetki, kun joku ois laitanu lumipallon vierimään. Sielä oli ihmisii, joita kiinnosti samat asiat kun mua ja mä aloin imee sitä tietoo itteeni”. (Antin haastattelu 16.10.2015.)

“Eli isoin vaikuttaja mun tähetkiseen asenteeseen on ollu LaureaES ja nykyinen työpaikka ja oma aktiivisuus. Käyn siis lähes viikottain jonkin näkösisä erilaisissa tapahtumissa ja yritän olla aktiivinen. Se on taas vaikuttanu aika paljon muhun. Koulun ulkopuolisia juttuja”. (Tuomon haastattelu 18.10.2015.)

“LaureaES tarjoo isoimman osan näistä palveluista mitä mä oon ite kokeillu. Niil o mielenkiintosimmat tarjonnat”. (Vesan haastattelu 20.10.2015.)

Yhteenvetona voisi sanoa, että yrittäjämäisiksi identifioituvat opiskelijat viihtyvät muiden kaltaistensa seurassa. He kaipaavat tarinoita, kokemuksia ja innostavaa tekemistä. He myös kantavat ylpeinä sitä leimaa, jonka yrittäjämäinen toiminta heille langettaa. Vaikka tässä työssä korostetaan enemmän arvoja, identifioitumista, sankarillisia tarinoita ja muuta käsin koskettelematonta, loppujen lopuksi yrittäjyydessä näyttää olevan kyse tekemisestä, ahkeruudesta, innokkuudesta ja oppimisesta, jota ohjaa rohkea visio tulevaisuudesta. Kuten moni haastateltu opiskelija on asian muotoillut, yrittäjyys on heille enemmän elämäntapa kuin pelkkä ammatti. Se on tapa suhtautua haasteisiin sekä halua kehittyä ihmisenä. He myös kaipaavat ympärilleen yhteisön, joka tukee heitä valitsemallaan tiellä sekä auttaa heitä eteenpäin. Korkean työmoraaalin vuoksi he ovat myös valmiita tekemään työtä tavoitteidensa eteen ja etsimään ympärilleen lauman, joka auttaa heitä kulkemaan eteenpäin.

6.3 Tutkimuksen onnistuminen ja luotettavuus

Tutkimuksen aiheena oli selvittää, millaisena tarinallisena kokonaisuutena haastateltavat opiskelijat kokevat oman yrittäjäidentiteettinsä. Tutkimuskohteena olevat tarinalliset elementit sekä juonenkäänteet muodostivat yhdessä tarinan yrittäjäidentiteetin muodostumisesta aivan lapsuudesta tähän päivään asti (Nurmi ym. 2014, 160). Tutkimalla opiskelijoiden elämäntarinaa yrittäjyysteeman kautta haluttiin selvittää heille yrittäjyyden kannalta tärkeiden elämänvaiheiden vaikutusta oman yrittäjäidentiteetin muodostumiseen.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa tietoa Laurea-ammattikorkeakoululle yrittäjyyskasvatuksen kehittämisen tueksi. Prosessin alussa ongelmaksi nousi riittämätön ymmärrys yrittäjämäisiksi identifioituvien opiskelijoiden mielenmaisemasta ja heidän intresseistään. Tutkimalla tämän kohderyhmän elinkaarta narratiivisella teemahaastattelulla tarkoituksena oli selvittää, mitkä syyt johtavat yrittäjäidentiteetin vahvistumiseen ja voidaanko siitä oppia jotakin uutta. Lisäksi tavoitteena oli selvittää, mitkä Laurean tarjoamat palvelut tukevat yrittäjäidentiteetin vahvistumista ja missä on vielä kehittämisen varaa.

Tutkimuksesta kävi ilmi, että haastateltujen opiskelijoiden määrittelyt yrittäjyydelle olivat selvästi arvopainotteisia ja ne kehittyivät tarinoiden sekä tekemisen kautta. Sisäinen yrittäjyys oli vahvasti yhdistävä teema kaikissa haastatteluissa, joka voi tarkoittaa sitä, että opiskelijayrittäjyyden luonne näyttää olevan enemmän henkilökohtaista kasvuhalukkuutta kuin teknisten yrittäjätaitojen hallintaa. Tutkimustulosten perusteella on myös mahdollista ymmärtää yrittäjäidentiteetin kehittymisen luonnetta tarinana, jonka juoni kaikkine käänteineen luo kokonaiskuvaa siitä prosessista, jota yrittäjämieliset opiskelijat käyvät läpi.

Ehkä tärkeimpänä tuotoksena toimeksiantajan näkökulmasta tutkimus toi esiin niitä konkreettisia asioita, joissa on vielä kehittämisen varaa. Näistä suurimmat havainnot olivat henkilökohtaisen tuen puute sekä palutteen neutraalisuus. Myös opetuksen sisältö ei ole aivan sitä, mitä yrittäjämäiset opiskelijat kaipaivat. Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa tietoa yrittäjyyskasvatuksen kehittämistä varten, joten tuloksien voidaan katsoa olevan tarkoituksenmukaisia. Tutkimus tarjosi paljon vastauksia tärkeisiin kysymyksiin, joista kaikkien olemassaolosta ei oltu edes tietoisia.

Inspiraatio opinnäytetyön aiheen valintaan syntyi ajatuksesta tutkia Laurean opiskelijoiden yrittäjäasennetta ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Yrittäjäasenne ilmeni kuitenkin käsitteenä liian epätarkaksi, joten aihetta jouduttiin tarkentamaan kuvaavammaksi. Kehityspsykologian käsitteistöstä tutkittaessa nousi esiin termi yrittäjäidentiteetti, joka sopi loistavasti viitekehyydeksi aiheen tarkasteluun. Identiteetti osoittautui kuitenkin laajemmaksi määritteeksi kuin saattoi arvata, joten tarkennuksia jouduttiin tekemään rankalla kädellä.

Ensimmäisellä tämän työn oli tarkoitus olla kirjallisuuskatsaus yrittäjäidentiteettiä käsittelevään aineistoon. Muutamassa kuukaudessa konkretian puute alkoi häiritsemään ja työhön päätettiin ottaa mukaan myös laadullinen tutkimus. Tämä muutti työn suuntaa runsaasti, sillä tutkimus itsessään ohjasi viitekehystä omaan suuntaansa. Lopulta työn ytimeksi muodostui narratiivinen tutkimus, joka toteutettiin narratiivisena teemahaastatteluna neljälle yrittäjyydestä kiinnostuneelle opiskelijalle syksyllä 2015.

Haastattelut suoritettiin verkkaisesti parissa viikossa, jonka jälkeen alkoi aineiston käsittely. Syvän analysointityön vuoksi työ osoittautui työläämmäksi kuin odotettiin ja otti siksi myös hyvin paljon aikaa. Keväällä 2016 haastatteluaineisto oli litteroitu, juonitettu sekä analysoitu. Aineiston käsittelyn edetessä myös teoreettinen viitekehys tarkentui ja sai lisää massaa.

Tutkimusmenetelmän valinta rajoitti heti alkumetreistä asti haastattelujen määrää ja itse tutkimuksen luonnetta. Myös yleisesti aiheen valinta oli problemaattinen, sillä käytetyt käsitteet ovat paljon laajempia ja moniulotteisempia mitä yhteen opinnäytetyöhön mahtuu asiaa. Rankan rajaustyön jälkeen työstä saatiin yhdenmukainen tarkoitusperiä ajatellen. Koska työ on tehty hyvin spesifisti työn toimeksiantajalle ja eteenkin tiettyyn toimintaympäristöön, tulosten käyttö muualla on tehtävä harkinnanvaraisesti. Osa työn elementeistä on kuitenkin sovellettavissa muuhunkin käyttöön ja tarkan haastattelujen dokumentoinnin vuoksi myös työ on osittain vertailukelpoinen muiden aiheen tutkimusten kanssa.

Luotettavuudeltaan laadullinen tutkimus on aina haasteellinen. Koska tarkoituksena ei ole saada numeroilla mitattavia tuloksia tai selittää ilmiöitä, vaan pikemminkin kuvailla ilmiöitä, laadullinen tutkimus oli sopiva valinta aiheen tarkasteluun. Myös narratiivinen tutkimusmenetelmä oli hyvin perusteltu ja käytännössä toimiva valinta, koska tutkimuskohteena olivat opiskelijat ja heidän yrittäjäidentiteetin kehittyminen. Toisen tutkimusmenetelmän valinta olisi omalta osaltaan vaikuttanut tutkimuksen luonteeseen ja tutkimuskohteeseen, eikä tutkimusta olisi voitu tarkastella samoja teemoja yhtä tarkasti.

Tässä vaiheessa on hyvä hetki miettiä, miten tutkimus olisi voitu toteuttaa paremmin. Haastattelujen määrä olisi voinut olla hieman suurempi. Laajemmalla aineistolla olisi ollut helpompaa tuoda esille nouseita teemoja selkeämmin esille. Lisäksi teemahaastattelut olisi voinut rakentaa tukemaan paremmin tarinallista tutkimusta. Oikeiden kysymysten kysyminen on ratkaisevan tärkeää, mutta niitäkään ei saa olla liikaa johdattelevuuden vuoksi. Teoreettinen viitekehys on myös todella haastava ja vaatii tutkijalta asiantuntemusta. Syvällisempi perehtyminen teemaan etukäteen olisi varmasti nopeuttanut ja helpottanut tutkimuksen tekemistä. Aihe on melko kaukana liiketalouden opinnoista, jota tutkija opiskelee. Työ kuitenkin saatiin valmiiksi ahkeran opiskelun ansiosta ja lukuisat keskustelut asiantuntevien kanssa antoi luottoa siihen, että suunta on ollut koko prosessin ajan oikea.

6.4 Miten tuloksia voidaan hyödyntää Laureassa?

Tutkimustulosten myötä esille nousi paljon aiemmin näkymättömissä olevaa tietoa opiskelijoiden yrittäjäidentiteettiä tukevista seikoista. Kaiken tiedon keskeltä on kuitenkin huomattavissa muutama isompi teema, joiden avulla opiskelijayrittäjyyttä voidaan kehittää uudelle tasolle opiskelijoiden toiveiden ja tarpeiden mukaisesti. Varsinaisia konkreettisia ehdotuksia en tässä työssä erittele, sillä tulokset soveltuvat paremmin strategisten linjojen kehittämiseen sekä tapoihin lähestyä yrittäjyyttä.

Tutkimuksen mahdollisesti suurin anti toimeksiantajalle on opiskelijoiden yrittäjyyskäsityksen luonne. Suhtautuminen yrittäjyyttä kohtaan tulisi siis päivittää. Haastatteluissa ilmeni, että yrittäjyys koetaan ja määritellään enemmänkin yrittelijäisyydeksi. Tällä tarkoitetaan sitä, että yrittäjämäiseksi identifioitunut opiskelija haluaa kantaa itse vastuun omasta tekemisestään, ottamistaan riskeistä sekä tavoistaan toimia. Tämä ei välttämättä vaadi yrityksen perustamista tai omistamista. Aihe koetaan hyvin henkilökohtaisena, sisäisenä ominaisuutena ja sen vuoksi opiskelijayrittäjyyteen tulisi suhtautua ennemminkin luonteenpiirteenä tai asenteena. Tukemalla nuorta hän saattaa rohkaistua perustamaan oman yrityksen, mikäli se on edes tarkoituksenmukaista. Sisäistä yrittäjyyttä voi tapahtua lähes missä vain.

Esimerkkien kautta oppiminen näyttää olevan suurimpia opiskelijoiden tarpeita. Kuten tämän tutkimuksen kohderyhmäkin, korkeakouluopiskelijat kuuluvat pääasiassa siihen ikäluokkaan, jossa ammatillinen identiteetti alkaa vasta kehittymään (Dunderfelt 2011, 97-99). Ehkä juuri sen vuoksi tuen, innostamisen ja rohkaisun tarve nousee esiin myös tässä tutkimuksessa. Opiskelijoilla on tarve todistaa itselleen pystyvänsä parempaan, mutta se ei tunnu turvalliselta yksin. Tarvitaan yhteisön tukea ja esimerkillistä johtamista. Kuten työyhteisöissä johtajien tehtävä on näyttää suuntaa ja johtaa henkilöstöä, myös uransa alkutaipaleella kulkevat opiskelijat kaipaavat suunnannäyttäjiä. Yrittäjyys vaatii rohkeutta ja suunnattoman paljon epävarmuudensietokykyä. Aineiston perusteella opiskelijat hakivat henkilökohtaista tukea ja turvaa korkeakoulun ulkopuolelta, opiskelukavereiltaan sekä itseään kokeneemmilta ihmisiltä työelämästä.

Opetuksessa tulisi korostaa enemmän yrittäjämäistä tekemistä. Tulosten perusteella haastattujen opiskelijoiden yrittäjäidentiteettiin suurimman vaikutuksen on tuottanut konkreettinen tekeminen yrittäjyys-teeman parissa sekä samaistuttavien ihmisten kanssa vietetty aika. Yrittäjyyteen liittyvissä projekteissa ja hankkeissa suoritettut opinnot ovat muuttaneet opiskelijoiden yrittäjyyskuvaa lähestyttävämmäksi sekä herättänyt ajatuksia aiheeseen liittyen. Kuitenkaan luennoilla tapahtuva opetus ei ota yrittäjyyttä heidän mielestään riittävästi huomioon. Paljon on siis jo tehty oikein, mutta kehitettävää tällä saralla on vielä paljon. Eri aloilla

yrittäjyysopintojen tarjonta vaihtelee, joten toimivaksi todettuja tapoja kannattaa levittää myös niille aloille ja opintojaksoille, joissa niille olisi selvää tarvetta.

Lopuksi. Opiskelijoiden sisäisen yrittäjyyden kehittymistä voidaan tukea vahvistamalla heidän henkilökohtaista tarinaansa. Ei ole itsestään selvää, että identiteettikriisin partaalla pyörivä nuori aikuinen osaa tehdä oikeita päätöksiä, jotka vaikuttavat hänen koko loppuelämäänsä. Näiden päätösten tueksi tarvitaan paljon identiteettineuvottelua, jonka kautta opiskelija hahmottaa itseään ammattilaisina (Nurmi ym. 2014, 160). Henkilökohtainen tuki on avain yrittäjäidentiteetin vahvistumiseen. Opiskelijat tarvitsevat ympärilleen ihmisiä, jotka hyväksyvät hänen aikeensa, tukevat tavoitteissaan sekä tarjoaa arvokkaita mahdollisuuksia kehittyä valitsemallaan tiellä.

6.5 Ehdotukset jatkotutkimuksille

Vaikka tämä yksittäinen tutkimus tarjosi mielenkiintoista tietoa hyvin kapealta alueelta, jatkotutkimuksien tarve on kiistaton. Yrittäjäidentiteetin tutkimus on verrattain nuori tieteenala, joskin Suomessa teema on selvässä nosteessa. Selvää on se, että tämän kaltainen laadullinen tutkimus kaipaavaa tuekseen laajempaa aineistoa ja lisää vertailukelpoisuutta. Narratiivinen tutkimusmenetelmä tekee siitä itsessään haasteellista, mutta suuria linjoja pystytään havaitsemaan riittävän laajan aineiston kautta.

Tulevissa yrittäjäidentiteettiä käsittelevissä tutkimuksissa on tärkeää, että narratiivinen lähestymistapa säilyy. Etenkin nuorten yrittäjäidentiteetin kehittymistä tutkittaessa on hyvä pitää mielessä, että jokainen ikäluokka on rakentanut oman minuutensa erilaisten tarinoiden kautta, joten myös tutkimuskohde muuttuu muotoaan jatkuvasti. Narratiiviset teemahaastattelut soveltuvat mainiosti elämänkertojen ja kehittymisen tutkimiseen.

Tähän työhön kannattaa suhtautua keskustelunavaajana ammattikorkeakoulujen yrittäjäidentiteetin tarinalliseen tutkimiseen. Muut haastatteluihin perustuvat tutkimusmenetelmät tuottavat tärkeää tietoa mielipiteistä tai niillä tarkastellaan ilmiöitä objektiivisesti. Kuitenkaan subjektiivisiin uskomuksiin, käyttäytymisen syihin ja syvimpiin arvoihin päästään käsiksi lähinnä vain narratiivisen analyysin kautta.

Jatkotutkimusaiheita on tällä saralla lukemattomia. Korkeakouluympäristössä yrittäjäidentiteetin tutkimista olisi hyvä kohdentaa suoraan eri opintoaloille. Lisäksi tutkimuskohteita voidaan segmentoida sen perusteella, onko opiskelija lähtökohtaisesti lainkaan kiinnostunut yrittäjyys-teemasta, vai onko yrittäjäidentiteetti muodostunut jo vahvaksi. Kvantitatiivisen lähestymiskulman tuominen on myös suositeltavaa, sillä edelleen on epäselvää, minkä suuruisen osa Laurean opiskelijoista identifioi itsensä yrittäjämäiseksi. Eri kampusten välillä on

myös varmasti vaihtelua, joten kohderyhmän kokoa on myös mahdollista skaalata pienemmäksi ja silti tuottaa tarkoituksenmukaista tietoa.

Yrittäjäidentiteetin tutkiminen on tärkeä tutkimuskohde tulevaisuuden työmarkkinoita ajatellen. Työelämä ja sen tarpeet muuttuvat jatkuvasti ja samaan aikaan uudet sukupolvet tuovat markkinoille kiihtyvällä tahdilla uudenlaista osaamista sekä tapoja toimia. Koulujen tehtävä on pitää huoli, että tulevaisuuden ammattilaiset ovat kyvykkäitä toimimaan muuttuvassa työelämässä. On myös syytä uskoa, että pelkkä substanssi ei enää ole tae ammattilaisuudelle, vaan myös sisäisten ominaisuuksien merkitys korostuu. Yrittäjät ovat kautta aikojen olleet työelämän pioneereja ja he ovat pärjänneet markkinoilla oman asenteensa vuoksi. Elämme siis aikoja, jossa meidän on opittava kehittämään myös nuorten sisäisiä taitoja ulkoisten taitojen rinnalla.

Lähteet

- Berglund, K. 2006. Discursive diversity in fashioning entrepreneurial identity. Teoksessa C. Steyaert & D. Hjorth (toim.) 2006. Entrepreneurship as Social 228 Entrepreneurship Book Cheltenham, UK: Edgar Elgar Publishing.
- Booker, C. 2004. The seven basic plots: why we tell stories. London: Continuum.
- Campbell, J. 1996. Sankarin tuhannet kasvot. Helsinki: Otava.
- Down, S. & Warren, L. 2008. Constructing narratives of enterprise: cliché's and entrepreneurial self-identity. International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research. Vol. 14(1).
- Dunderfelt, T. 2011. Elämänkaaripsykologia. Lapsen kasvusta yksilön henkiseen kehitykseen. 14. - 15. painos. Helsinki: WSOYpro.
- Eteläpelto, A. Collin, K. Saarinen, J. 2007. Työ, identiteetti ja oppiminen. 1. painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.
- Eskelinen, A. 2003. Weberiläinen yrittäjien maailmankuva laman ajan Suomessa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Eteläpelto, A. Onnismaa, J. 2010. Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu. 1.-3. painos. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Flick, U. 1998. An Introduction to Qualitative Research. London: Sage.
- Heikkinen, H. 2015. Teoksessa Valli, R. (toim.) ja Aaltola, J. (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Heikkinen, H. 2007. Narratiivinen tutkimus - todellisuus kertomuksena. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II (uudistettu painos). - näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus. 142-158.
- Henderson, R. & Robertson, M. 2000. Who wants to be an entrepreneur? Young adult attitudes to entrepreneurship as a career. Career Development International, 5(6), 279-287.
- Hongisto, J. 2011. Innostamista arjessa. Ammatillisten oppilaitosten kuraattorien työn tarkastelua sosiokulttuurisena innostamisena. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Honkanen, V. 2004. Yrittänyttä ei laiteta. Ammattikorkeakoulujen yrittäjyyskoulutuksen viisastenkiveä etsimässä. Turku: Digipaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1998. Tutki ja kirjoita. 3.- 4. Painos. Tampere: Tammer-paino Oy.
- Huotelin, H. 1992. Elämäkertatutkimuksen metodologiset ratkaisut. Joensuu: Joensuun Yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia.
- Hytti, U. 2003. Stories of Entrepreneur: Narrative Construction of Identities. Turku: Turun kauppakorkeakoulu.
- Hyvönen, L. 2008. Ammatti-identiteetin muodostuminen uudelleen koulutuksessa ja uudessa ammatissa. Tampere: Tampereen Yliopisto.
- Hägg, O. 2011. Yrittäjyyskasvatus ja yrittäjäidentiteetti. Tampere: Tampereen Yliopistopaino.

Hänninen, V. 2002. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. 5. painos. Tampere: Tampereen yliopiston julkaisujen myynti.

Kaasila, R. Rajala, R. Nurmi. Kari, N. 2008. Narratiivikirja. Menetelmiä ja esimerkkejä. Rovaniemi: Lapin Yliopistokustannus.

Kempainen, I & Peltonen, U. 2010. Muuttuva sankaruus. Teoksessa Peltonen, Ulla-Maija - Ilona Kempainen (toim.) Kirjoituksia sankaruudesta. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kempainen, I. 2006. Isänmaan uhrin. Sankarikuolema Suomessa toisen maailmansodan aikana. Bibliotheca Historica 102. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Koskinen, M. 2006. Yrittäjyys vs. Sisäinen yrittäjyys. Tulkitseva käsiteanalyysi yhtäläisyyksistä ja eroista. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Kroger, J. 2000. Identity development. Adolescence through adulthood. California: Sage Publications.

Leskinen, P-L. 1999. ”Yrittäjällä on koko elämä kiinni yrityksessä”: Opiskelijoiden yrittäjyyskäsitteet ja niiden muutokset yritysprojektin aikana. Acta Wasaensia. Business administration 27. Vaasa: Vaasan yliopisto.

Liikka, M. 2003. Tarinallinen lähestymistapa yksilön ja yhteisön tutkimiseen. Yksilön identiteetti- ja yhteisön tutkimiseen. Yksilön identiteetti- ja yhteisön tutkimiseen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Luukkainen, O. Wuorinen, J. 2002. Yrittävä elämänsänsä. Kasvaminen yksilönä ja yhteisönä. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Nevanperä, E. 2003. Yrittäjyys Suupohjan opiskelijanuorten ajattelussa. Tutkimus Suupohjan seudun nuorisosaasteen opiskelijoiden yrittäjyysnäkökymyksistä sekä yrittäjyysopetuksen opetus-suunnitelman kehittämisyrittämyksistä. Jyväskylä Studies in Business and Economics 24. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Niemi, P. 2001. Identiteetti, muutos ja toimintaympäristö. Psykologia 36 (1-2), 18-28.

Nurmi, J. Ahonen, T. Lyytinen, H. Lyytinen, P. Pulkkinen, L. Ruoppila, I. 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. 5. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Paaianen, P. 2001. Yrittäjyyskasvattaja. Ammattikorkeakoulun hallinnon ja kaupan alan opettajien näkökymykset itsestään ja työstään yrittäjyyskasvattajana. Jyväskylä: University Library of Jyväskylä.

Piiraine, J. 2014. Pakotettu Sankari? Risto Rytin sankaruus ja uhrius. Tampere: Tampereen yliopisto.

Rae, D. 2004b. Entrepreneurial learning: A Practical Model from the Creative Industries. Education + training. 2004. Vol 46(8/9).

Ristimäki, K. 2004. Yrittäjyyskasvatus. Hamina: Oy Kotkan Kirjapaino Ab.

Ristimäki, K. 2004. Yrittäjäksi identifioituminen. Fenomenologis-hermeneuttinen tutkimus nuorten yrittäjyyteen liittyvän identiteetin kehityksestä. Vaasa: Universitas Wasaensis.

Ristimäki, K. 2007. Yrittäjyyskasvatuksen osalliset. Teoksessa P. Kyrö, H. Lehtonen & K. Ristimäki (toim.) 2007. Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia. Tampere: Tampereen yliopiston Kauppakorkeakoulu.

Ruohotie, P. 2005. Minäkäsityksen ja identiteetin muuttuminen johtamisen tavoitteena. Teoksessa M. Tuominen ja J. Wihersaari (toim.) Ammatti ja kasvatus: ammattikasvatuksen tutkimuksia vuonna 2004. Hämeenlinna: Tampereen Yliopisto, ammattikasvatuksen tutkimus- ja koulutuskeskus, 185-197.

Rönholm, J. 1999. Identiteetin lähteillä: kulttuurijuuret minuuden ja opiskelun osana. Turku: Turun Yliopisto.

Tonttila, K. 2010. Yrittäjyyden arvottaminen akateemisten nuorten argumentoinnissa. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Torkki, J. 2014. Tarinan valta. Kertomus luolamiehen paluusta. 2. painos. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Vuorinen, R. 1998. Minän synty ja kehitys. Ihmisen psyykinen kehitys yli elämänkaaren. 2. painos. Porvoo: W

Verkkolähteet

Kanniainen, V. 2013. Luentomateriaali. Yrittäjyyden merkitys kansantaloudessa. Helsingin yliopisto. Viitattu 7.5.2016.
<http://blogs.helsinki.fi/hponka/files/2013/09/Yritt%C3%A4jyysLuentoOpiskelijoille2013.pdf>

Laurea-ammattikorkeakoulu. 2015. Laurea Strategia 2020. Viitattu 7.5.2016.
https://www.laurea.fi/dokumentit/Documents/Laurea_strategia2020.pdf

Suomen Yrittäjät. 2015. Opiskelijasta on yrittäjäksi. Viitattu 7.5.2016.
http://www.yrittajat.fi.c.yrittajat.ent.platform.sh/sites/default/files/migrated_documents/sy_opiskelijayrittajyys_tiivistelma.pdf

Vogler, C. 1985. A Practical Guide to Joseph Campbell's A Hero with a Thousand Faces. Viitattu 24.4.2016. http://www.thewritersjourney.com/hero's_journey.htm#Practical